

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Ústav dějin křesťanského umění

Dominika Horská

**Vliv rodinných a sociálních vztahů na
vládu a dvůr Rudolfa II.**

Diplomová práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc.

Praha 2018

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 3. 12. 2018

Dominika Horská

Bibliografická citace

Vliv rodinných a sociálních vztahů na vládu a dvůr Rudolfa II. [rukopis]: diplomová práce /Dominika Horská; vedoucí práce: Jaroslav Čechura. -- Praha, 2018. – 89 s.

Anotace

Předmětem diplomové práce je charakterizace výrazné osobnosti českých dějin, císaře Rudolfa II. Důraz je kladen na jednotlivé faktory, které ovlivnily jak samotnou vládu Rudolfa II., tak i chování jeho dvora. Zaměřuji se také na Rudolfovu sbírku umění, jeho zájem o alchymii a přírodní vědy. Dále se věnuji výrazným bratrským sporům, vztahům se ženami a následně jakou roli v jeho chování hrála duševní choroba. Zmiňuji jednotlivé aspekty, které nejvíce ovlivnily osobnost vybraného panovníka. Cílem mé práce je poukázat na rodinné a sociální vztahy Rudolfa II., které se dle mého názoru výrazně podepsaly na jeho vládě. Dále si kladu za cíl charakterizovat složitou rozporuplnou osobnost císaře Rudolfa II. a v neposlední řadě se snažím najít důvody, proč je našim národem brán spíše jako oblíbená a výrazná osobnost z rodu Habsburků.

Klíčová slova

Rudolf II., dvůr Rudolfa II., vláda Rudolfa II., Matyáš Habsburský, sociální vztahy, rodinné vztahy, duševní choroba, mecenáš, umění, alchymie.

Abstract

The subject of this diploma thesis is the characterization of distinguished person of the Czech history of the emperor Rudolf II. Emphasis is placed on the individual factors, that influenced the government of Rudolf II. and his court. I focus on Rudolf's collection of art, his interest in alchemy and astronomy. I also deal with significant fraternal problems, relations with women and how was Rudolf II. influenced by his mental illness. I focus the various aspects that most influenced the personality of Rudolf II. The aim of the thesis is to point out the family and social relations of Rudolf II., which were most signed by his government. This thesis also characterizes the contradictory personality of Rudolf II. and why in our nation is Rudolf II. popular and distinctive personality from the Habsburg family.

Keywords

Rudolf II., court of Rudolf II., government of Rudolf II., Matyas Habsbursky, social relations, family relations, mental illness, the patron, art, alchemy.

Počet znaků (včetně mezer): 161 993

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především svému vedoucímu diplomové práce prof. PhDr. Jaroslavovi Čechurovi, DrSc. za jeho odborné vedení a cenné rady.

Obsah

ÚVOD	1
1. HISTORICKE SOUVISLOSTI	4
2. PŮVOD RUDOLFA II.	5
3. DĚTSTVÍ A DOSPÍVÁNÍ RUDOLFA II.	7
3.1. RANÉ DETSTVÍ RUDOLFA II.	7
3.2. ŠPANĚLSKÁ VÝCHOVA	8
3.2.1. <i>Španělská výchova a její důsledky</i>	10
4. CESTA NA TRUN A POCATEK VLADY RUDOLFA II.	12
5. DVŮR RUDOLFA II., JEHO MECENÁŠSTVÍ A SBÍRKY	15
5.1. CHARAKTERIZACE KUNSTKOMORY CÍSAŘE RUDOLFA II.	20
6. VZTAH CÍSAŘE K DANÝM ODVĚTVÁM A JEJICH VLIV	23
6.1. VZTAH K MALÍŘSTVÍ	23
6.2. VZTAH K SOCHAŘSTVÍ.....	26
6.3. VZTAH K ALCHYMII A PŘÍRODNÍM VĚDÁM	26
7. VLADARSKÝ PORTRET	32
8. VLIV DUŠEVNÍ CHOROBY	35
8.1. DUŠEVNÍ CHOROBA	35
9. SOCIÁLNÍ VZTAHY CÍSAŘE RUDOLFA II.	40
9.1. RODINNE VZTAHY	40
9.2. RUDOLFŮV VZTAH S BRATREM MATYÁŠEM.....	43
9.3. VZTAHY K ŽENÁM.....	47
10. CÍSAŘŮV SYN DON JULIUS D'AUSTRIA	53
11. PÁD RUDOLFA II.	57
12. OSOBNOST RUDOLFA II.	60
12. 1. SOCIÁLNÍ OBRAZ A KVALITY RUDOLFA II.	67
12. 2. POVAHOVÁ STRÁNKA CÍSAŘE RUDOLFA II.	68
13. VLIV BLÍZKÝCH OSOB NA DVŮR A VLÁDU RUDOLFA II.	72
14. ČASOVÁ OSA RUDOLFA II.	75
ZÁVĚR	78
SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH	82
SEZNAM LITERATURY	85

Úvod

Diplomová práce se zabývá jedním z nejvýznamnějších habsburských panovníků Rudolfem II. Habsburským. Dodnes je mezi historiky vnímání této osobnosti poměrně rozdílné. Někteří jej vidí spíše pozitivně, druhými je naopak často kritizován. Bez pochyb byl císař Rudolf II. pro české dějiny jedním z nejkontroverznějších vladařů, přičemž jeho postava dodnes skrývá jisté nedořešené otázky. Do povědomí myslí společnosti a historie se zapsal nejen jako mecenáš a sběratel, ale také jako milovník žen, nebo svérázný politik. Je znám svými neustálými spory s mladším bratrem Matyášem, který mu komplikoval vladaření již od samého počátku. Delší čas upoutává mou pozornost tato velmi rozporuplná osobnost císaře Rudolfa II., proto jsem se rozhodla věnovat jí i svou závěrečnou diplomovou práci.

Práce zprvu představuje původ Rudolfa II. s historickým ohlédnutím do jeho dětství, dospívání a zejména připomenutí španělské výchovy a jejích důsledků. Popisují jak počátky Rudolfovy vlády, tak i jeho vlastní cestu na trůn, o kterou se postaral jeho otec Maxmilián II. Bohužel i díky tomu však Rudolf II. sklídl doživotní nenávisť svých sourozenců, zejména mladšího bratra Matyáše.

Zabývám se také Rudolfovým vztahem k umění, alchymii a přírodním vědám. Těmito obory se císař obklopoval pro své potěšení a velký zájem. Byl v nich nesmírně vzdělaný a tyto obory se staly de facto jeho celoživotní vášní. A protože je veřejností, a to nejen současnou, znám jako velký mecenáš a sběratel umění, věnuji i tomuto tématu část své práce.

Samostatná kapitola popisuje také duševní onemocnění, které ovlivňovalo chování, vládu a císařský dvůr, troufnu si říci nejvíce. Definuji vývoj, projevy a důsledky duševní choroby, kterou Rudolf trpěl a která pravděpodobně měla vliv na některá z jeho důležitých politických i osobních rozhodnutí.

Dle mého názoru jsou vlivy sociálních a rodinných vztahů neodmyslitelnou součástí vývoje člověka, proto se i těmito fakty zabývám. Samostatnou kapitolu věnuji rodinným vztahům, zejména Rudolfovu komplikovanému vztahu s bratrem. Intriky mezi Rudolfem a bratrem Matyášem byly nepříjemné a bez pochyby tím trpěla Rudolfova duše po celý život. Dále se zaměřuji na vztah císaře se ženami, který byl pozoruhodný a dodnes často nepochopený.

Následující kapitola neopomíjí císařův pád z trůnu a poslední okamžiky jeho života. Zmiňuji lékařské a pitevní zprávy, které je možné brát jakožto zakončující akty dlouholetého boje o císařskou korunu a trůn mezi dvěma pokrevními bratry.

Další část práce popisuje Rudolfovu osobnost a okolnosti, které ji postupem času proměňovaly. V této části zmiňuji jednotlivé typické vlastnosti a události, které jsou pro císaře a jeho vládu charakteristické a za jejich pomoci se snažím charakterizovat jeho osobnost bez zidealizovaného pohledu. K porozumění napomáhá grafická ilustrace zobrazující míru negativního či pozitivního vlivu blízkých osob císaře na jeho vládu a dvůr. Za přínosnou také považuji časovou osu, která souhrnně popisuje důležité milníky v životě panovníka Rudolfa II. Ta je doplněna obrazovým materiálem, který umožní lepší pochopení celého kontextu.

Diplomová práce vychází z primárních pramenů odborné literatury, která se věnuje císaři Rudolfovi II., kterou následně obohacuji o svou vlastní interpretaci. Snažím se tedy objektivně popsat obraz a osobnost Rudolfa II., kterého doprovází kritika, ale i často zidealizovaný pohled. Jeho osobnost je doprovázena mnoha mýty a domněnkami, které jsou založené na neověřeném původu a udávají obraz Rudolfa jako zlomenou, psychicky labilní nešťastnou osobu. Bylo pro mne poměrně obtížné pochopit a porozumět císařově osobnosti a jeho jednání, musela jsem prozkoumat zkrácené dobové zprávy a veškerá tvrzení. Ale právě snaha reflektovat lepší obraz císaře bylo jedním z hlavních důvodů, proč jsem si dané téma zvolila. Probádaná fakta považuji za přínosná a práci obohacující.

Cílem práce je porozumění osobnosti císaře Rudolfa II., která byla velmi složitá, často kritizovaná, nebo idealizovaná. Dalším cílem, je zmapování problematiky rodinných a sociálních vztahů a jejich následný vliv na vládu a dvůr Rudolfa II. Tyto stanovené cíle jsem splnila a doplnila je o grafické znázornění a časovou osu, přičemž tyto prvky obohacují mou práci a dokreslují doposud málo probádaná témata. Práce spekuluje i nad otázkou, zda by propukla císařova duševní choroba v takové míře, kdyby nenastoupil na trůn, nebo jak moc by vše změnil fakt, kdyby se Rudolf držel více své víry. Také se snažím specifikovat, proč se císař natolik obával manželského svazku, nebo co vlastně nejvíce ovlivňovalo dvůr a vládu císaře Rudolfa II.

Chování císaře Rudolfa II. pochopitelně ovlivňovala celá mozaika nejrůznějších vlivů. Ve své práci uvádím jen některé, dle mého názoru však právě ty zásadní. Zajisté byl také ovlivněn silným tlakem ze strany celé společnosti, ať již církve, bohaté vlivné šlechty, nepokoji mezi stavy, národy i rozpory mezi různým náboženstvím. Tato fakta

jsou však ve společnosti více známa a taktéž snáze dohledatelná. Proto jsem se rozhodla svou práci zaměřit na vlivy rodiny a sociálních vazeb, které se na první pohled mohou zdát jako méně významné, ale opak je pravdou. Jsem toho názoru, že každodenní sdílení všech vlivů, vazeb a postojů, jak mezi jednotlivými lidmi, tak i vlastním charakterem celé společnosti v daném období člověka, tuto osobu vždy významně ovlivňují.

1. Historické souvislosti

Doba za života Rudolfa II. obnáší historické souvislosti, které je důležité si neustále připomínat a věnovat jim pozornost.

Jedná se o významný milník českých dějin, kdy roku 1526 byla nečekaně přetržena éra panování Jagellonců v českém státě. Od této chvíle byl již vliv Habsburků velice progresivní. V té době taktéž ještě nikdo netušil, že éra habsburské vlády potrvá po následující čtyři věky, tedy až do roku 1918.¹

Touto prací vstupuji do fantaskního, melancholického období dějin, kdy renesance začala brzy ustupovat, či lépe řečeno, přecházet do šerosvitu baroka, v době kdy již byla mysl člověka oproštěná od středověkých předsudků, a to zejména díky duchovnímu úsilí titánů renesance.² Samotná lidská společnost prožívala postupný přerod opět v něco nového. Přispěl k tomu zajisté i sílicí vliv měst, zámořské a vědecké objevy. Tato doba byla však nejvíce ovlivněna sociálním klimatem, silou církve a nepokoji lidstva (boj o vliv a moc, různá náboženská přesvědčení). Samotná katolická církev v dané době vyzařovala neuvěřitelnou silou, která se šířila napříč různými národy. Každému tak mohla nabídnout víru, hranice a poznání, které každý člověk potřebuje. V opačném případě ho čeká sebedestrukce, která se nakonec projevila i u tak vlivné a bohaté osoby, jako byl Rudolf II.

¹ HORA-HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí. Třetí díl, Od nástupu Habsburků (1526) k pobělohorskému stmívání (1627)*. 1. vyd. Praha: Baronet, 1994, s. 7.

² HORA-HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí. Třetí díl, Od nástupu Habsburků (1526) k pobělohorskému stmívání (1627)*, s. 63.

2. Původ Rudolfa II.

Dříve než se začnu zabývat španělskou výchovou Rudolfa II., bych nejprve ráda poznamenala jeho samotný původ. Rudolf II. Habsburský byl synem Maxmiliána II. Habsburského a Marie Španělské. Narodil se 18. července roku 1552 ve Vídni. Jeho rodiče propojovali dvě habsburské větve. Otec reprezentoval středoevropskou a matka španělskou. Jejich sňatek musel být svolen papežem, od kterého museli obdržet dispens, neboli výjimku, a to z důvodu, že otec s matkou Rudolfa II. byli spolu v blízkém příbuzenském vztahu (bratranec a sestřenice).³ Rudolf II. byl třetím potomkem svých rodičů, ale celkem pochází ze šestnácti sourozenců. Několik z nich bohužel zemřelo hned po narození. Měl sestru Annu a Alžbětu, dále mladší bratry Václava, Albrechta, Maxmiliána, Matyáše a Arnošta. Část rodiny je možné si prohlédnout na obrázku č. 1. Podobiznu otce a matky je možné vidět viz obrázky č. 2, 3.

Za zmínku stojí také historická zpráva, že když se budoucí císař narodil v komnatách starého vídeňského hradu, začaly prý vyzvánět všechny zvony, které zvonily několik dní a nocí.⁴ Možná, že tamější společnost tedy již od počátku očekávala od této osoby velké skutky.

obr. č. 1

³ BONĚK, Jan, *Rudolf II. a jeho císařská Praha*, Praha 2008, s. 10-12.

⁴ BONĚK, Jan, *Rudolf II. a jeho císařská Praha*, s. 10.

Po tomto stručném shrnutí původu Rudolfa II. následují kapitoly, které se zabírají Rudolfovým životem. Zmíním období jeho raného dětství, výchovu ve Španělsku, počátek a průběh vlády, které uzavře jeho sestup z trůnu. Dále připojím vlastní charakterizaci osobnosti.

obr. č. 2

obr. č. 3

3. Dětství a dospívání Rudolfa II.

3.1. Rané dětství Rudolfa II.

Rané dětství Rudolfa II. je pro nás poměrně tajuplné. Dobové prameny se nijak zvláště nezmiňují o prvních letech malého Rudolfa, ani se nepoukazuje na vliv jeho rodičů a celé dvorské společnosti v utváření jeho pozdější osobnosti. Protože jsou tyto zmínky obtížně dohledatelné, můžeme spíše jen předpokládat, že se nacházel v péči chův, tak jak tomu bylo zvykem u mnoha šlechtických dětí. O konkrétní osobě nejsou záznamy, je však jisté, že s vlastními rodiči blízký styk v dětství nebyl.⁵

První zmínky zaměřené na dětství a vývoj osobnosti Rudolfa II., se objevují až kolem roku 1558 a jsou propleteny s otázkou hledání domácího učitele. Po dlouhém hledání vhodného učitele pro budoucího následníka trůnu, byl nakonec vybrán dialektik Jiří Muschler, profesor vídeňské univerzity.⁶ Tento učitel s vynikajícími pedagogickými schopnostmi, byl podporovatelem luteránství. Z toho důvodu byl však negativně vnímán a dán na takzvanou černou listinu katolíkům. Jiří Muschler nakonec své jméno očistil a ví již pouze on, zda se jednalo o pomluvu, nebo fakta založená na pravdě.⁷ Matka Rudolfa II. touto zprávou byla natolik vyděšena, že přestala učiteli důvěřovat a začala jednat o Rudolfově nové výchově, a to právě u svého bratra Filipa II. Ve španělsku. Matka začala vyjednávat pro svého syna katolickou výchovu, která podle ní byla zajisté perspektivnější a tou jedinou možnou.⁸ Rozhodnutí, zda je správné poslat na výchovu Rudolfa do Španělska, vedlo k neustálým názorovým konfliktům mezi jeho rodiči. Můžeme předpokládat, že vyrůstání v nestálé domácí atmosféře, v prostředí hádek a podezírání, nebylo Rudolfovi nikterak prospěšné a jeho citlivou duši to do budoucna poznamenalo. Matka bigotní katolička a tolerantní otec, neměli na Rudolfa

⁵ JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*, vyd. 1. Praha: Svoboda, 1987, s. 27-28.

⁶ BONĚK, Jan. *Rudolf II. a jeho císařská Praha*, s. 14.

⁷ JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*, s. 27-28.

⁸ BONĚK, Jan, *Rudolf II. a jeho císařská Praha*, s. 14.

pozitivní vliv, protože toto byl okamžik, kdy se začal uzavírat do sebe, sám do své duše.⁹

Bližší informace o Rudolfově samotářství přibližuje následující kapitola, zaměřena právě na jeho duševní chorobu. Můžeme tedy říci, že Rudolfovo dětství nebylo nejklidnější a bylo doprovázeno rodinnými konflikty, namísto plnohodnotné lásky. Rudolf měl bližší citový vztah k otci než k matce, která ho pouze poučovala a psychicky znepokojovala. Díky otci Rudolf získal vášeň pro sběratelství v oblastech umění, vědy i alchymie. O této jeho vášni pojednávám více v kapitole číslo 6. Vyrůstání a formování osobnosti Rudolfa II. se potýkalo s vlivem upjatého dvora, bigotní matky a nedostatku mateřského citu.¹⁰ Tyto pocity prožíval do té doby, než byl poslán na výchovu do Španělska ke strýci, která je blíže popsána v následující kapitole. Je tedy téměř jisté, že již v útlém dětství byl Rudolf psychicky nevyrovnaný, přičemž ho tento rys dál provázel po celý jeho život.

3.2. Španělská výchova

Roku 1563, tedy již ve svých jedenácti letech, byl Rudolf II., pro kterého rodiče prosazovali španělskou orientaci a učení, poslán na výchovu do Madridu. Katolickou výchovu pro Rudolfa si přála zejména jeho matka, která byla významná svým rekatolizačním postojem a viděla v Rudolfovi, jakožto nejstarším synovi, potenciálního římského císaře. Do Španělska přijel Rudolf II. se svým mladším bratrem Arnoštem. Bratři byli na své španělské cestě doprovázeni řadou služebníků, přičemž průběh samotné cesty do Madridu byl pojat jako poznávací výlet, během kterého se chlapci zastavili v Janově, Štýrsku, nebo Miláně.¹¹

Hlavním předpokladem a cílem jejich učení bylo zdomácnění v habsburských politických tématech a naučení se dobrým mravům. Ve Španělsku se o oba bratry staral jejich strýc arcikníže Filip II. Přestože tedy oba mladí chlapci pobývali u svého strýce,

⁹ MARSHALL, Peter, *Magický kruh Rudolfa II.: alchymie, astronomie a magie v renesanční Praze*, Praha 2008. s. 29.

¹⁰ MARSHALL, Peter, *Magický kruh Rudolfa II.: alchymie, astronomie a magie v renesanční Praze*, s. 27.

¹¹ JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*, s. 34-35.

začlenění do nového prostředí pro ně nebylo vůbec snadné.¹² Rudolf i Arnošt byli nuceni přestat se spoléhat na své dosavadní postavení a museli se co nejrychleji sžít s pravidly místní španělské aristokracie. Dalo by se však říci, že nejvíce jim pobyt zpříjemňovala sestra Filipa II. královna Alžběta, která se o chlapce starala jako o vlastní. Bylo s nimi jednáno jako s vládnoucí dynastií. Jejich otec Maxmilián jim mohl také zafinancovat vlastní dvůr.¹³

Co se samotné výuky týče, nebyla o mnoho rozdílná než ve Vídni. Markantní odlišnosti se objevily zejména ve vyšším stupni studia, kde byl kladem důraz především na náboženství. Hlavní předměty byly prokládány i zábavnějšími činnostmi, jako byl například lov, tanec, střelba, jízda na koni či jiné dvorské zábavné programy. Mezi výraznější předměty patřila například latina, němčina, nebo učení o dějinách starého Řecka a Říma. Dále se učili dvorské etiketě, diplomatické stylistice, nebo samotnému umění vládnout.¹⁴ Univerzální výchova spočívala v učení alespoň základů astronomie, astrologie či alchymie, která bavila zejména Rudolfa. Z důvodu velkého důrazu na náboženskou stránku vzdělání, se museli oba bratři několikrát také zúčastnit inkvizice (tj. církevní instituce vyhledávající a soudící kacíře), která hůře ovlivňovala Rudolfa.¹⁵ Jan Boněk ve své knize uvádí, že „*Španělská inkvizice byla jedním z nejděsivějších projevů náboženské netolerance na světě. Jen zúčastnit se jejich slavností ve jménu smrti, muselo být vpravdě šílené.*“¹⁶

Španělští učitelé zejména dbali na to, aby mladí princové získávali znalosti o svých rodných-habsburských kvalitách. Dalo by se ale říci, že jim nebylo umožněno svobodné samostatné politické myšlení. Rudolf II. i se svým bratrem se denně učili také španělským zvykům. Zejména poznávali španělské hodnoty, které lze nejlépe osvětlit skrze poukaz na sídlo králů Escorialu. Sídlo bylo vystavěno právě v době pobytu obou

¹² JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*, s. 34-36.

¹³ JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*, s. 34-36.

¹⁴ JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*, s. 37.

¹⁵ BONĚK, Jan, *Rudolf II. a jeho císařská Praha*, s. 47-48.

¹⁶ BONĚK, Jan, *Rudolf II. a jeho císařská Praha*, s. 48.

princů a je symbolem moci španělských králů.¹⁷ Samotný Maxmilián II. se potají nechával informovat o výchově svých synů.

Když byli Rudolf s Arnoštem ve Španělsku šestým rokem, jejich otec Maxmilián požádal o jejich návrat, protože již nedůvěřoval Filipu II. Zejména nevěřil jeho slibům, že z jednoho ze synů učiní španělského krále. Proto si Maxmilián přál návrat synů, aby se spíše učili jako následníci ve Vídni, která měla být jejich potenciálním sídlem. Filip s návratem nejprve vůbec nechtěl souhlasit, nakonec však musel ustoupit a návrat obou bratrů podpořit. Měl však vyhraněné podmínky, a to například, že mu Maxmilián musí poslat další dva syny do výchovy a také, aby mu byl umožněn sňatek s vlastní neterí Annou.¹⁸ Do Vídně se Rudolf II. s Arnoštem vrátili 23. srpna roku 1571.

3.2.1. Španělská výchova a její důsledky

V následující části své práce stručně nastíním důsledky španělské výchovy, které výrazně poznamenaly Rudolfa II. Když se Rudolf vrátil, přišel jako vzdělaný intelektuál.

Prvním nejdůležitějším úkolem po návratu byla pro Rudolfa příprava na samotnou roli vládce. Avšak vídeňská veřejnost, neboli většina tehdejších politiků, vyslanců, ale i dvořanů se snažili stále pozorovat jeho chování, tak jak se proměnilo v důsledku španělské výchovy. Kladné změny byly zpozorovány zejména v tom, že Rudolf II. díky svému pobytu získal mnoho praktických dovedností, ke kterým by za tu dobu ve Vídni tak lehce nepřišel. Rudolf se naučil velmi dobře a všestranně orientovat v oblasti kultury, zejména v umění a vědě. Také si získal univerzální nadhled, který jeho přirozená inteligence dokázala ještě dál pozitivně rozvíjet. Španělská výchova přinesla Rudolfovi i mnoho politických zkušeností, které mohl jako následující vládce kladně zúročit.

Další změnu vnímali lidé v přenesených zvycích, které si Rudolf za svůj pobyt ve Španělsku osvojil. Tyto jeho nové vlastnosti však vnímali poměrně negativně,

¹⁷ JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*, s. 38-39.

¹⁸ JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*, s. 45-49.

a i díky nim, ztrácel Rudolf II. u svých dvořanů obdiv a zalíbení.¹⁹ Mezi další negativní zvyky, které byly u něj po návratu zpozorovány patřilo, že velmi chladně projevoval své emoce. Jeho projev byl spíše melancholický, negativní a zasmušilý. Následující negativní rysy a povahové vlastnosti jako jsou nedůvěřivost, neústupnost, neochota, nerozhodnost, houževnatost či projevy cholerické povahy, byly u Rudolfa taktéž spatřeny. Většina těchto rysů odkazující na negativní povahu Rudolfa II. se však ve větší míře projevila až s nástupem jeho duševní choroby, ke které se blíže dostanu v kapitole číslo 8.

Další nepříjemnou stránkou, která byla zapříčiněna životem na španělském dvoře, byl tísnivý chlad v lidských vztazích. Strnulá společenská hierarchie všechny doháněla k upjatosti, která působila až nepřirozeně. Lidé své nitro odkrývali jen před Bohem, zatímco ve společném styku je schovávali za pomyslný štít osobní důstojnosti.²⁰

Protože si Rudolf ve Španělsku zvykl také i na jistý přepych a standard, nedokázal a ani se nechtěl těchto výdobytků vzdát. Veřejností byl proto vnímán jako rozhazovačný a povýšený navrátilce.²¹ Jeho rodiče Marie s Maxmiliánem chtěli dosáhnout opačnému přístupu k víře, než který si Rudolf ve Španělsku osvojil. Sice se stal věrným a loajálním katolíkem, ale k nekatolíkům si ponechával velmi opatrný odstup.²² Za všechny zmíněné negativní rysy, byl Rudolf II. od svých příznivců kritizován.

¹⁹ JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*, s. 45-49.

²⁰ JANÁČEK, Josef. *Pád Rudolfa II.* Vyd. 3., V nakl. Brána 2. Praha: Brána, 2003, s. 25.

²¹ JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*, s. 45-49.

²² JANÁČEK, Josef. *Pád Rudolfa II.*, s. 30.

4. Cesta na trůn a počátek vlády Rudolfa II.

Rudolf byl po svém návratu do Vídně pod neustálým dohledem nejen svých rodičů, ale i celého dvora. Protože jeho otec Maxmilián II. vnímal Rudolfa jako negativně ovlivněného španělským dvorem, nechtěl ho pouštět k vladařským záležitostem bez dozoru. V začátcích ho otec tedy pouštěl pouze na sjednané sněmy, které se týkaly záležitosti jeho nástupnictví na trůn, ale jiné politické kroky samostatně provádět nemohl. Bohužel se však zdravotní stav Maxmiliána neustále zhoršoval, a to vedlo k tomu, že se Rudolf začal více osamostatňovat a sám tak rozhodoval o důležitých záležitostech a vladařských povinnostech. Ještě, než otec podlehl své nemoci, zařídil Rudolfovi nástupnictví v Uherském a Českém království, a hlavně císařský trůn v Římsko-německé říši.²³ Jednání s českými stavy probíhalo nejprve jako pouhé, nezávazné orální sliby, až poté byl Rudolf korunován. Roku 1572 Rudolf získal uherskou korunu a v roce 1575 korunu českou. S ohledem na nemoc otce Rudolfa, musela být korunovace časově urychlena. Maxmilián II. zemřel 12. října roku 1576 a v té době Rudolf II. usedl na trůn jakožto jeho nástupce. Usedl tak jako nový vládce habsburské monarchie ve střední Evropě.²⁴ Rudolfův nástup na český trůn byl doprovázen rozpaky. Již samotné urychlení korunovace, někteří chápali jako urážku svatováclavské koruny, protože by takto významná událost neměla být časově ošizená a měly by se konat mnohodenní slavnosti i na úkor nemocného otce.²⁵

Dnešní historikové, kteří se zabývají vládou Rudolfa II. jsou názoru, že prvních deset let vládl opravdu obdivuhodně. Nikdy totiž neměl zapotřebí ukazovat svou politickou moc pomocí velkých činů a rozhodnutí, neměl totiž nijak velké ambice. Naopak si ale potrpěl na trestu pro každého, kdo by jakýmkoliv způsobem urazil jeho majestát.²⁶ Rudolfův majestát je vydaná listina z roku 1609, kterou Rudolf potvrdil

²³ VOCELKA, Karl – HELLER, Lynne. *Soukromý svět Habsburků: život a všední dny jednoho rodu*. Plzeň: Plejáda, 2011, s. 54-62.

²⁴ JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*, s. 139-143.

²⁵ HORA-HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí. Třetí díl, Od nástupu Habsburků (1526) k pobělohorskému stmívání (1627)*, s. 85.

²⁶ EVANS Robert J. W. *Rudolf II. a jeho svět: myšlení a kultura ve střední Evropě 1576–1612*, Praha 1997, s. 82.

náboženskou svobodu. Tato listina se stala pro evangelické stavy Českého království velkým vítězstvím. Znamenala pro ně konec jedné etapy, neboli dlouholetého boje za náboženská práva. Jak uvádějí autoři knihy *Praha císaře Rudolfa II.*, tyto stavy také současně získaly pod svou správou i pražskou univerzitu a dolní konsistoř, nad níž od této doby bdělo 30 defensorů. Platnost listiny byla zrušena po porážce stavovského povstání. Listina byla proříznuta a majestátní pečeť odstřižena.²⁷

První záležitosti, které Rudolf musel po smrti svého otce samostatně řešit, byl zejména otcův pohřeb. Dále ukončil sněm v Řezně, a především si musel již bezodkladně osvojit veškeré vladařské funkce. Po nástupu Rudolfa na trůn všichni očekávali převratné změny na dvoře, protože Rudolf nikdy nesouhlasil s vládou svého otce. Žádné radikální politické změny však nenastaly, došlo pouze ke změně dvorského řádu. Rudolf si na dvůr přivedl úředníky, kterým již jako arcikníže důvěřoval v době, kdy působil ve Španělsku. Tyto úředníky dosadil na nejvyšší místa, jinak si ponechal většinu dvořanů po svém otci.²⁸ Počátkem své vlády se Rudolf musel potýkat se dvěma důležitými otázkami. Musel zaujmout postoj k náboženské otázce a k tureckému nebezpečí.²⁹

Co se týče náboženské politiky habsburské monarchie, ani ta se po nástupu Rudolfa II. výrazněji nezměnila. Současně však bohužel neustaly obavy katolíků, že Rudolf bude k náboženství stejně odměřený jako jeho otec. Protestanti se naopak obávali, že se císař inspiroje Španělskem a v Čechách začne zavádět rekatolizaci. Všichni ale očekávali, že Rudolf zaujme nekompromisní postoj k nekatolíkům a dokáže tak utvrdit svou sílu, moc a autoritu.³⁰

Rudolf II. nebyl nikterak silným panovníkem, proto nebylo těžké porušovat jeho císařská rozhodnutí. Zejména pro jeho mladšího bratra Matyáše, který si porušování těchto pravidel nejvíce osvojil, a který s Rudolfem vedl neustále bratrské rozpory³¹.

²⁷ HAUSENBLASOVÁ, Jaroslava – ŠRONĚK, Michal. *UrbsAurea: Praha císaře Rudolfa II.* Praha: Gallery, 1997, s. 243.

²⁸ EVANS Robert J. W. *Rudolf II. a jeho svět: myšlení a kultura ve střední Evropě 1576–1612*, s. 82.

²⁹ WEISSENSTEINER, Friedrich. *Velcí panovníci rodu Habsburského: 700 let evropské historie.* Praha 1996, s. 134.

³⁰ JANÁČEK, Josef. *Pád Rudolfa II.* Vyd. 2., v Bráně 1. vyd. Praha: Brána, 1995. s. 106.

³¹ JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*, s. 181.

Těmto rozepřím se budu blíže věnovat v kapitole 8.2. Ze začátku vladaření Rudolfovi velmi napomáhali jeho rádci Vilém z Rožmberka a Vratislav z Pernštejna. Od svých rádců dostával plnou podporu a v počátečních obtížích se na ně mohl plně obrátit. I díky tomu se Rudolf stal poměrně stabilním panovníkem. Jak již bylo však zmíněno, Rudolfovu stabilní vládu se neustále snažil narušovat jeho bratr Matyáš, který roku 1577 pro sebe dokázal získat funkci generálního místodržitele v Nizozemsku. Matyášův postup byl prvním z důsledků, že si proti sobě obrátil nejen bratra Rudolfa, ale také většinu Habsburků. Přestože, Matyáš v této funkci nebyl nikterak dlouho, odnesl si jeho počín plno negativních dopadů.³² Rudolf II. se však nepotýkal pouze s intrikami vlastního bratra, ale i s nenávisťmi dalších rodinných příslušníků. Jeho strýcové Ferdinand Tyrolský a Karel II. Štýrský se snažili Rudolfovi neustále oponovat. Všechny tyto faktory vedly k tomu, že se císař stával čím dál tím více nedůvěřivým, bál se o svou budoucnost, byl velmi náladový a do sebe uzavřený. Můžeme také spekulovat, že všechny tyto rodinné intriky byly jedním ze spouštěcích faktorů Rudolfovy duševní choroby. Důsledek Rudolfovy duševní choroby je podrobněji popsán v kapitole 8.1.

³² JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*, s. 187-189.

5. Dvůr Rudolfa II., jeho mecenášství a sbírky

Roku 1583 Rudolf změnil své sídelní město. Pro některé to bylo překvapení, jiní o tom spekulovali již nějaký čas, že se Rudolf pravděpodobně pro Prahu rozhodne. Soudobé kroniky zaznamenaly všelijaké podrobnosti například o počasí, ale nikde není poznámka o tom, že se v Praze chce nastálo usídlit císař. Pravděpodobně, protože Prahu často navštěvoval, nikdo nepočítal s tím, že se zde usídlil tentokrát již nastálo.³³ Rudolf si Prahu vybral zejména proto, že se mu líbila poloha hradu, ulice směřující do města a Praha jako taková. Praha byla a stále je velmi magickým místem. Její kouzlo nemá ve světě obdoby a právě citlivý Rudolf II. si byl i tohoto vědom. Dále byla daleko od problémů v jeho rodišti, kde některé noci nemohl ani pořádně spát. Do Prahy se bohužel ale přesídlil až v době, kdy se jeho počáteční vladařská aktivita téměř vyčerpala a jeho psychika měla za sebou těžké znaky deprese.³⁴

Na Pražském dvoře byla většina dvořanů původem z Rakouska, Německa, Francie, Španělska, Itálie a z dalších evropských zemí. Mimo jiné na dvoře také působili rytíři a šlechticové ze zemí Koruny české. Počet dvořanů se na dvoře postupně navyšoval. Kolem roku 1583 zde působilo až 600 dvořanů a po roce 1600 až 1000 dvořanů.³⁵ Protože na dvoře působilo několik rozličných národností, neznamenalo to, že se dvůr musí počesťovat, ale hlavní snahou bylo společné soužití.³⁶ Dvůr Rudolfa II. se tedy skládal z několika různých kultur, přičemž byl hierarchicky uspořádán a držel si jistou strukturu.

Nejvýše postavený muž – hofmistr, kterým v té době Rudolf II. určil Adama z Dietrichštejna zodpovídal za chod dvora. Poté se této funkce ujal Karel z Lichtejnštejna a posledním hofmistrem do Rudolfovy smrti byl Arnošt z Molartu. Rudolf II. na svém dvoře nebyl obklopen pouze hofmistrem, ale celou poradní skupinou, která mu napomáhala s běžnými vládními záležitostmi. Mimo jiné zde působila dvorská rada a dvorská komora. Každý z těchto úřadů měl své povinnosti, jako

³³ Viz dokumentární film *Rudolf II mýty a skutečnost*, 1997

³⁴ HORA-HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí. Třetí díl, Od nástupu Habsburků (1526) k pobělohorskému stmívání (1627)*, s. 85.

³⁵ PÁNEK, Jaroslav. *Rudolfínská Praha: průvodce: 1576–1612*, Praha 2006, s. 14.

³⁶ PÁNEK, Jaroslav. *Rudolfínská Praha: průvodce: 1576–1612*, s. 14.

například starat se o finanční správu dvora a k tomu jim sloužily vlastní kanceláře. Česká královská kancelář však jako jediná zaujímal speciální postavení, jejímž kancléřem byl do roku 1582 Vratislav z Pernštejna, poté Adam z Hradce, Jiří Bořita z Martinic a posledním kancléřem byl od roku 1599 až do smrti Rudolfa Jiří Popel z Lobkovic. Rudolf II. se dále obklopoval dalšími českými úředníky či komorníky, kterým v posledních dnech své vlády nejvíce důvěřoval.³⁷

Císař Rudolf II. byl na svém dvoře nejvíce ovlivňován dvěma rozdílnými skupinami. První bylo sdružení úředníků, především z české šlechty. Zejména příslušníci z rodu Rožmberků (Vilém z Rožmberka) a Pernštejnů (Vratislav z Pernštejna). Druhá skupina, která císaře nejvíce ovlivňovala, byla složena z říšských úředníků pocházejících z Německa.³⁸

V knize *Praha císaře Rudolfa II.* autoři uvádějí, že historici hodnotí Rudolfa II. jako rozporuplného člověka a nepříliš úspěšného politika. Je však jisté, že právě on měl velkou zásluhu na rozkvětu Prahy. Hlavním a prvotním impulsem tohoto rozmachu byla samotná přítomnost císaře a jeho dvora ve městě. A dalším, možná důležitějším byly samotné záliby, podpora vzdělanosti a umění císaře. „*Nepopíratelná je i skutečnost, že Rudolf měl k Praze úzký citový vztah.*“³⁹

Za zmínku taktéž stojí podpora dalších odvětví spojených se dvorem, přesněji řečeno s gastronomií, například zvýšený zájem Rudolfa o vinařství a pivovarnictví.

Pražský dvůr si Rudolf II. vybudoval k obrazu svému. Pražský hrad byl nejvíce obdivován, jako centrum mezinárodního dění, přičemž se z něj nikdy nevytratilo napětí. „*Skutečným zdrojem napětí v Čechách během vlády prvních Habsburků byly více než kdekoliv jinde v Evropě úzce náboženské.*“⁴⁰

Nejvíce obdivován byl Vladislavský sál, nebo také skryté dřevěné chodby, které měly chránit císařovo soukromí. Z Pražského hradu tak Rudolf dokázal vybudovat

³⁷ HAUSENBLASOVÁ, Jaroslava – ŠRONĚK, Michal. *UrbsAurea: Praha císaře Rudolfa II.*, s. 75-78.

³⁸ EVANS Robert J. W. *Rudolf II. a jeho svět: myšlení a kultura ve střední Evropě 1576–1612*, s. 89-90.

³⁹ HAUSENBLASOVÁ, Jaroslava – ŠRONĚK, Michal. *UrbsAurea: Praha císaře Rudolfa II.*, s. 241.

⁴⁰ EVANS Robert J. W. *Rudolf II. a jeho svět: myšlení a kultura ve střední Evropě 1576–1612*, s. 47-48.

jakési kulturní, vědecké a okultní centrum, do kterého si zval umělce a učence z celé Evropy. Díky tomu se zasloužil o největší kulturní rozvoj Prahy v 16. století.⁴¹

Císař Rudolf II. si na svůj dvůr mimo jiné zval významné umělce, nejen protože skládal obdiv umění a byl velkým sběratelem, ale navázal tak i na habsburskou rodovou tradici,⁴² započatou již Rudolfovým pradědečkem Maxmiliánem I., v které pak pokračoval Rudolfův dědeček Ferdinand. Dále tento směr udržoval Rudolfův otec Maxmilián II., strýcové Filip II. a Ferdinand Tyrolský a v jejich stopách Rudolf II. pokračoval.⁴³ V tehdejší době bylo mecenášství, sběratelství jistý pozitivním jevem dvorské činnosti. Rudolf byl natolik zaneprázdňen těmito koníčky, že jim téměř dával přednost před vladařskými povinnostmi, za což byl kritizován. Byl také kritizován za to, že vynakládá velké finanční obnosy právě za umělecká díla a plat umělců působících na dvoře. Rudolf, jako kulturně vzdělaný člověk, se nechával obklopovat malíři, sochaři, alchymisty a jinými dalšími řemeslníky, a přestože byl svými dvořany nepochopen, vnímají někteří historikové tyto jeho kulturní záliby naopak jako pozitivní a kladné.⁴⁴ Postupné pochopení Rudolfovy umělecké osobnosti nastalo v období pozdní renesance, dnes nazývané manýrismus. V této době se obrátilo sběratelství a mecenášství císaře z negativního světla na pozitivní.⁴⁵ Rudolf také projevoval svou zvláštní zálibu ve shromažďování mechanických hraček a strojů. Dovedl se velmi rychle nadchnout pro každou novinku. V jeho sbírkách se vyskytovaly nejrůznější předměty a podivuhodné věci, jako například perpetuum mobile, jehož podstata je i dodnes nejasná.⁴⁶

Na dvoře Rudolfa II. působili mimo umělců také badatelé a vědci, kteří se zabývali jak přírodními, tak i okultními vědami, nebo zrakem doposud nezjistitelnými naukami. Z počátku se svým koníčkům věnoval pouze pro své potěšení,

⁴¹ MARSHALL, Peter, *Magický kruh Rudolfa II.: alchymie, astronomie a magie v renesanční Praze*, s. 76-80.

⁴² MARSHALL, Peter, *Magický kruh Rudolfa II.: alchymie, astronomie a magie v renesanční Praze*, s. 81.

⁴³ HAUSENBLASOVÁ, Jaroslava – ŠRONĚK, Michal. *Urbs Aurea: Praha císaře Rudolfa II.*, s. 37.

⁴⁴ EVANS Robert J. W. *Rudolf II. a jeho svět: myšlení a kultura ve střední Evropě 1576–1612*, s. 67.

⁴⁵ JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*, s. 234.

⁴⁶ JANÁČEK, Josef. *Pád Rudolfa II.* Vyd. 3., V nakl. Brána 2. Praha: Brána, 2003, s. 96.

s postupem času své sběratelství začal více a více upřednostňovat. Jak již bylo zmíněno, to že Rudolf více odkládal své vladařské povinnosti velmi znepokojovalo nejen dvořany, ale i vyslance a jiné stavy. Tento nežádoucí rys přesto ponechává Rudolfa dodnes ve světle pozitivním, jakožto nejpozoruhodnějšího sběratele. Jeho sbírku dodnes známe pod názvem Kunstkomora (viz. obrázek č. 4), která byla význačná nejen svou kvalitou uschovaných předmětů, ale i svou velkolepostí. Rudolf II. posbíral různé předměty ze všech známých kontinentů, tedy z Evropy, Asie, Afriky a Ameriky.⁴⁷ Protože císaře zřejmě fascinovala mnohovrstevnatost světa, jeho cílem bylo vytvořit jakousi osobní encyklopedii vnějšího světa, která ponese rysy jeho rozmanitosti a záhadnosti.⁴⁸ Celá Rudolfova sbírka, její načasování, záběr a umístění do jedinečné atmosféry Prahy nemá ve světě obdoby a dodnes je odborníky i laickou veřejností velmi ceněna a obdivována.

obr. č. 4

Dnes se můžeme také setkat s označením pro jeho sbírku *Theatrummundi*, v překladu znamenající *Divadlo světa*. Rudolf si přál, aby jeho sbírka předmětů sloužila k aktivnímu poznání, které rozdělil do třech kategorií. Předměty přírody, lidského rozumu a uměleckého nadání.⁴⁹ Když v roce 1598 u Rudolfa propukla duševní choroba,

⁴⁷ BONĚK, Jan, *Rudolf II. a jeho císařská Praha*, s. 149.

⁴⁸ BONĚK, Jan, *Rudolf II. a jeho císařská Praha*, s. 149.

⁴⁹ HAUSENBLASOVÁ, Jaroslava – ŠRONĚK, Michal. *UrbsAurea: Praha císaře Rudolfa II.*, s. 39.

jeho sbírka začala ztrácet na kvalitě, protože začal sbírat nejen esteticky hodnotná díla, ale také nekvalitní exempláře, aby vlastnil co nejobsáhlejší sbírku.⁵⁰ V jeho sbírkách se tedy pochopitelně objevovaly také povrchní rysy.⁵¹

Rudolf II. se ve své sběratelské vášni opravdu našel a v místnostech, kde uchovával svá nashromážděná díla nacházel estetické potěšení, klid na duši a čerpal sílu. Do těchto komnat, kde byla veškerá sbírka uložena, měl povolený přístup pouze úzký okruh lidí, kterým Rudolf nejvíce důvěřoval.⁵² Rudolfova sbírka byla pod neustálým dohledem antikváře, který se staral o správu exponátů. Rudolf během svého života dokázal ze sbírky vytvořit obdivuhodnou galerii, ale po jeho smrti ji negativně poznamenalo přerozdělování dědictví. Po smrti císaře si jeho sbírku rozebral bratr Matyáš, který si vzal tu nejvýznamnější část. Zbylé dědictví bylo rozděleno mezi bratry Albrechta a Maxmiliána.⁵³

Umění na Pražském dvoře bylo velmi rozmanité. Rudolf II. si vybíral dané umělce podle specifických kritérií. Jestli umělec dostane příležitost pracovat na císařském dvoře rozhodovalo nemálo faktorů. Rudolf se řídil nejen na základě svého vkusu, ale také se zajímal o samotné výtvarné zkušenosti a komunikační schopnosti daného umělce. Když Rudolf přijímal učence, bylo pro něj důležité doporučení od jejich profesorů/mistrů, u nichž učenci získávali své znalosti.⁵⁴ Poté co vybraný umělec splňoval všechna císařská kritéria, byl mu následně poskytnut jeden z ateliérů či dílen na Pražském hradě. Ti velmi nadaní umělci získali také možnost ubytování. Mnozí z umělců srůstali s obyvateli dvora a přijímali tak i zakázky od jiných zákazníků, a ne pouze od císaře.⁵⁵

Po smrti Rudolfa se jeho dvůr rozpadl. Někteří přešli do služeb Matyáše do Vídně a jiní svou dvorskou službu opustili úplně. Když Praha po smrti císaře přišla

⁵⁰ HAUSENBLASOVÁ, Jaroslava – ŠRONĚK, Michal. *Urbs Aurea: Praha císaře Rudolfa II.*, s. 39.

⁵¹ JANÁČEK, Josef. *Pád Rudolfa II.* Vyd. 3., V nakl. Brána 2. Praha: Brána, 2003, s. 98.

⁵² VURM, Bohumil, *Rudolf II. a jeho Praha: záhady a zajímavosti rudolfínské Prahy: Praha v letech 1550–1650*, Ostrava 1997, s. 17.

⁵³ PÁNEK, Jaroslav et al. *Rudolfínská Praha: 1576–1612*, s. 27.

⁵⁴ EVANS Robert J. W. *Rudolf II. a jeho svět: myšlení a kultura ve střední Evropě 1576–1612*, Praha 1997, s. 233.

⁵⁵ PÁNEK, Jaroslav et al. *Rudolfínská Praha: 1576–1612*, s. 40.

o své rezidenční postavení, z počátku to neznamenaló výrazné změny. V prosperujícím městě se uchovávala rudolfínská tradice vzdělanosti a umění po několik desetiletí. „Do její historie však zasáhly události třicetileté války, která nakonec přinesla i definitivní rozpad slavných sbírek Rudolfa II.“⁵⁶

Po stručném shrnutí lze císařský dvůr Rudolfa II. charakterizovat jako badatelské a zajímavé téma, o které se zajímalo nemálo historiků. Největší zájem vzbudilo fungování jednotlivých dvorských úřadů a celkový výzkum provozu dvora. O ten nejrozsáhlejší se v Čechách postarala historička Jaroslava Hausenblasová a to v komplexním díle *Der Hof Kaiser Rudolfs II., Eine Edition der Hofstaatsverzeichnisse 1576 – 1612*. Jedno je však jasné, a to že se za vlády Rudolfa II. v Praze nejen hodně bouralo, ale i stavělo a hodně prodávalo a kupovalo. Dodnes je také jasné, že Rudolf Prahu budoval s láskou a odhodláním.⁵⁷ S velkým potěšením mohou také konstatovat, že právě tyto obdivuhodné vlastnosti Rudolfa II. se nesmazatelným způsobem do charakteru města vryly již navždy.

5.1. Charakterizace kunstkomy císaře Rudolfa II.

„Sběratelství obvykle se pojímá jako vášeň, celkem neškodná, jež činívá člověka podivným pavoukem, nemající zájmu pro skutečný život. Pravda bývají takové typy, ale vcelku jsou karikaturou. Sběratelství může být podle osobních vlastností sběratelových zábavou pro ukrácení chvíle, sportem, druhem lakomství, hromadícího poklady, rozkošnictvím, studiem, vášní. Ale v podstatě je vždy poměrem k umění a uměleckému výtvoru“ J.M. Augusta⁵⁸

Klíčovou kategorií v rudolfínské sbírce je bez pochyby malířství a s ním spojené kresby a grafiky. Dále také alegorická a mytologická díla, která se vyznačují zejména rafinovaným provedením, dokonale vyznačují představu o rudolfínském umění. Například Bartholomeo Spranger, Hans von Aachen a další umělci dokázali svým

⁵⁶ HAUSENBLASOVÁ, Jaroslava – ŠRONĚK, Michal. *Urbs Aurea: Praha císaře Rudolfa II.*, s. 243.

⁵⁷ Viz dokumentární film *Rudolf II mýty a skutečnost*, 1997

⁵⁸ FUČÍKOVÁ, Eliška. *Rudolfínští mistři: díla dvorních umělců Rudolfa II. z českých soukromých sbírek: katalog k výstavě Muzea hlavního města Prahy*, s. 8.

obrazům vdechnout nejen náboženskou tematiku, ale také eleganci, která byla pro Rudolfovu sbírku typickým rysem.⁵⁹ Eliška Fučíková společně s Lubomírem Konečným mimo jiné popisuje charakter rudolfinského umění, který byl: „*poznamenám intenzivním zájmem jeho reprezentantů o přírodu a její věrné znázornění.*“⁶⁰

Figurální malíři byli také současně vynikajícími krajináři, přesto je však zřejmé, že charakter rudolfinského umění do jisté míry určovaly a určují alegorie, mytologie a především takové, které se vyjímaly ikonografickému standartu.

Další díla, která charakterizují rudolfinskou sbírku jsou ta, která vyobrazují císařův statut, nebo vizualizují jeho předsevzetí a zájmy. Tyto díla především vyobrazují podobiznu císaře Rudolfa II., které jsou obohaceny symbolickými komponenty. Umělecká díla, která byla vytvořena za vlády císaře Rudolfa II. mají nesporné umělecké kvality, přitažlivý a náročný obsah. Nejen proto se stala předmětem sběratelského zájmu.⁶¹

Výše načrtnutá charakteristika rudolfinské sbírky odpovídá o něm *due strade* (*ritrarre* - věrné kopírování skutečnosti dokonalé, a *imitare* - idealizování nedokonalé skutečnosti) tj. na umění na dvoře Rudolfa II. lze nahlížet dvěma způsoby, na základě přírody, nebo podle fantazie. V některých případech se však imaginace skloubila s fantazií a společně tak došlo k imitaci přírody. „*Tradice se pářila s rozmanitými inovacemi – a to nejen v umění, ale také v přírodních vědách, jimž se na Pražském hradě dostávalo značné podpory a které stimulovaly realistické tendence v rudolfinském umění.*“⁶²

De facto můžeme říci, že tato bipolarita, kterou se rudolfinská sbírka vyznačuje je dodnes evidentní. Jednotlivé oddíly, které sbírka zahrnovala se často vzájemně

⁵⁹ FUČÍKOVÁ, Eliška. *Rudolfínští mistři: díla dvorních umělců Rudolfa II. z českých soukromých sbírek: katalog k výstavě Muzea hlavního města Prahy*, s. 6.

⁶⁰ FUČÍKOVÁ, Eliška. *Rudolfínští mistři: díla dvorních umělců Rudolfa II. z českých soukromých sbírek: katalog k výstavě Muzea hlavního města Prahy*, s. 6.

⁶¹ FUČÍKOVÁ, Eliška. *Rudolfínští mistři: díla dvorních umělců Rudolfa II. z českých soukromých sbírek: katalog k výstavě Muzea hlavního města Prahy*, s. 6-8.

⁶² FUČÍKOVÁ, Eliška. *Rudolfínští mistři: díla dvorních umělců Rudolfa II. z českých soukromých sbírek: katalog k výstavě Muzea hlavního města Prahy*, s. 6.

překrývaly a hranice jednotlivých oborů do sebe napříč prostupovaly. Umělci byly totiž nuceni a nabádáni ke vzájemné spolupráci a názorové výměně.⁶³

Rudolfova kunstkamera vychází zejména z universalismu a mentality pozdní renesance, přičemž hlavní myšlenka prezentovala heslo, že vlastnit znamená poznávat. Zmíněná sbírka svému majiteli, tedy Rudolfovi nabízela opravdové poznání prakticky všeho, co člověk objevil, vytvořil, vynalezl a příroda dokázala stvořit.⁶⁴ Jak již bylo zmíněno, jádrem císařovy sbírky byla kolekce přírodnin, přičemž jednotlivé předměty dokumentovaly živou i neživou říši. Jedná se například o vzorky minerálů, polodrahokamů, zkamenělin různých rostlin i živočichů a v neposlední řadě nejrůznější druhy dřev, plodů a ořechů. Biologická část také obsahovala zoologické exponáty v podobě vycpaných živočichů, kostry, kůže a paroží. Všechny výše zmíněné exponáty byly ve sbírce zachovány nejen ve své syrové podobě, ale také v nejrůznějších opracovaných stavech.⁶⁵

Díla starých a tehdejších současných mistrů, jako byly například obrazy a plastiky pro císaře Rudolfa skupovali jeho takzvaní zvláštní agenti a vyslanci za hranicemi. Všichni se museli řídit přísnými a přesnými pokyny císaře, popřípadě návrhy dvorního antikváře. Rudolfova kunstkamera zahrnovala tolik materiálu a děl, že není možné jej jednotlivě vyjmenovat a popsat.⁶⁶

⁶³ KOHNOVÁ, Jana. *Rudolph II.: kultura a politika v Českém království před třicetiletou válkou v evropském kontextu*, s. 64.

⁶⁴ KOHNOVÁ, Jana. *Rudolph II.: kultura a politika v Českém království před třicetiletou válkou v evropském kontextu*, s. 56.

⁶⁵ KOHNOVÁ, Jana. *Rudolph II.: kultura a politika v Českém království před třicetiletou válkou v evropském kontextu*, s. 56.

⁶⁶ *Sbírky Rudolfa II.: pokus o jich identifikaci: XII*, s. 5.

6. Vztah císaře k daným odvětvím a jejich vliv

Jak již bylo výše zmíněno, císař Rudolf II., jakožto velký sběratel a mecenáš, měl velmi blízký vztah k umění. Ze všech uměleckých směrů měl nejbližší k malířství. Během vlády císaře Rudolfa se na jeho dvoře vyskytlo několik významných umělců. Mezi nejvýznamnější malíře tohoto období působící v Praze můžeme zařadit například Giuseppe Arcimbolda, Bartholomea Sprangera, nebo Hanse von Aachena.

Rudolfova osobnost se v jeho sbírkách odrazila také díky jeho vlastnosti a to pověřivosti. Proto se v jeho galerii objevovaly předměty jako bezoár, což je útvar tvořící se v žaludku některých savců, a Rudolf v ně vkládal svou důvěru, že jej ochrání před morovou nákazou. Kunstkamera, o kterou se Rudolf II. po celý svůj život staral a neustále ji obohacoval o další předměty a umělecká díla, je i jakýmsi zrcadlem Rudolfovy osobnosti. Tak jak byla jeho galerie pestrá byla i jeho osobnost velice rozmanitá.

Na dvoře Rudolfa II. bylo opravdu mnoho významných umělců, není tedy možné všechny příběhy obsáhnout, proto jsem vybrala pouze ty nejvlivnější. Rudolf nadprůměrně podporoval umělecké řemeslo. Jedním z unikátů je například jeho koruna. Císař několik let dopředu kupoval drahokamy, se kterými počítal na výzdobu právě své koruny. Tomuto císařskému klenotu vévodí safír, diamanty a nejrůznější drahokamy. Jsou na ní vyobrazené výjevy z korunovací, dále také jak Rudolf kráčí v průvodu, nebo jak oslavuje vítězství nad Turky.⁶⁷

6.1. Vztah k malířství

Umělců na císařském dvoře působilo velmi mnoho, ale já si dovoluji uvést jen ty, co ho, dle mého názoru, nejvíce ovlivnili. Měli nejen vliv na samotného císaře, ale na formování rudolfínského umění. Například prostřednictvím děl Bartholomeuse Sprangera, který vytvářel především epitafy, fresky, kresby, lze nahlédnout do Rudolfova uměleckého světa. Spranger byl totiž nejen pracovníkem na dvoře Rudolfa, ale byl také jeho přítelem se společnými zájmy. Umělecká díla vytvořená Spangerem, která si nechal císař na svůj požadavek zhotovit, nejčastěji vyobrazují

⁶⁷ Viz dokumentární film *Rudolf II mýty a skutečnost*, 1997.

erotickou mytologií.⁶⁸ Malíř Spranger dokonale splynul s Prahou, kde se mimo jiné oženil, naučil se také český jazyk. Tento umělec netrpěl skromností, jeho díla často vyobrazují téma marnivosti. Císař byl jeho dílem natolik ohromen, že měl předkupní právo na každý jeho obraz.⁶⁹

Umělec Arcimboldo, který většinu svých obrazů vytvořil již za vlády Maxmiliána II., pro Rudolfa vytvořil také mnoho uměleckých děl. Tato díla byla opět úzce spojena s osobností císaře. Mezi nejznámější patří Rudolfův portrét, který je složen z ovoce a zeleniny, nazvaný Vertumnus (viz obrázek č. 5). Málo kdo však ví, že Arcimboldo získal od Rudolfa titul falckraběte a vytvářel pro něj nejen obrazy, ale také návrhy kostýmů a slavnostní oblečení. Arcimboldo byl také jedním z hlavních organizátorů ceremonií.⁷⁰

obr. č. 5

⁶⁸ EVANS Robert J. W. *Rudolf II. a jeho svět: myšlení a kultura ve střední Evropě 1576–1612*, s. 200-204.

⁶⁹ Viz dokumentární film *Rudolf II mýty a skutečnost*, 1997.

⁷⁰ EVANS Robert J. W. *Rudolf II. a jeho svět: myšlení a kultura ve střední Evropě 1576–1612*, s. 201-202.

Dalším portrétním malířem byl Hans von Aachen, který se mimo portrétní tematiku věnoval také mytologickým výjevům a náboženským alegoriím. Hans von Aachen se od ostatních umělců na dvoře odlišoval také tím, že byl přímým důvěrníkem císaře a velmi blízkým přítelem. To, že mu Rudolf plně důvěřoval nasvědčují i informace, že byl malíř vyslán i na různá diplomatická jednání.⁷¹ Hans von Aachen byl umělcem evropského formátu, který měl také možnost bydlet na Pražském hradě. Byl velmi osobitým výtvarníkem, který zvládal veškeré složité alegorie, náboženská témata a prakticky všechno, do čeho se pustil. Tento malíř se však nikdy nenechal zavřít do pomyslné zlaté klece svého panovníka. Během svých cestách po celé Evropě často portrétoval urozené slečny, které byly potenciálními nevěstami pro Rudolfa.⁷² Nejznámější podobizny císaře Rudolfa, který Aachen vytvořil, je součástí přílohy (viz obr. č. 6, 7).

obr. č. 6

obr. č. 7

⁷¹ FUČÍKOVÁ, Eliška – BUKOVINSKÁ, Beket – MUCHKA, Ivan. *Umění na dvoře Rudolfa II.* Praha 1991, s. 97-100.

⁷² Viz dokumentární film *Rudolf II mýty a skutečnost*, 1997.

O Rudolfovi bylo známo, že se dokázal hodiny dívat, jak každý z jeho umělců pracuje a následně si nechával vysvětlovat, proč zrovna zvolil danou kompozici, nebo barvu na obraze. Přítomnost císaře umělce nijak neomezovala a byli na ni zvyklí. Jeho pozorování chápali naopak jako poctu, nejen že je Rudolf platil, ale z jejich děl také čerpal klid a potěšení.⁷³

Rudolf II. jako mecenáš a sběratel byl natolik ctižádostivý, že se jeho sbírka stala mezinárodní. Využíval svých osobních kontaktů z ciziny a nechával si zasílat umělecká díla a jiné poklady. Historik R. J. W. Evans ve své knize uvádí, že „*sbírka byla pro Rudolfa místem soukromého rozjímání.*“⁷⁴

6.2. Vztah k sochařství

V souvislosti s uměním, které ovlivnilo dvůr Rudolfa II., samozřejmě patří také obor sochařství. Sochař Adrian de Vries, který se podílel zejména na formování figurálního stylu, na dvůr nastoupil poměrně pozdě, a to až roku 1601. Mimo jiné také obohatil Rudolfovu sbírku o jeho busty.⁷⁵ Sochařská díla, která vznikla na dvoře Rudolfa II., jsou výčtem drobnějších plastik, například v podobě stříbrných sošek, ale i monumentálních soch v nadživotní velikosti (například pro výklenek ve Španělském sále).⁷⁶ Adrian de Vries pracoval pro císaře téměř deset let, aniž by byl jmenován dvorním sochařem.⁷⁷

6.3. Vztah k alchymii a přírodním vědám

Alchymie a přírodní vědy byly další velkou zálibou císaře Rudolfa II., dodnes je tato tematika doprovázena nepříliš konkrétními informacemi. Proto je pro mou práci

⁷³ ŠTORKÁN, Karel. *Pět žen Rudolfa II.* 1. vyd. Praha: Šulc – Švarc, 2011, s. 117-118.

⁷⁴ EVANS Robert J. W. *Rudolf II. a jeho svět: myšlení a kultura ve střední Evropě 1576–1612*, s. 215-219.

⁷⁵ FUČÍKOVÁ, Eliška – BUKOVINSKÁ, Beket – MUCHKA, Ivan. *Umění na dvoře Rudolfa II.*, s. 221-125.

⁷⁶ HAUSENBLASOVÁ, Jaroslava – ŠRONĚK, Michal. *UrbsAurea: Praha císaře Rudolfa II.*, s. 61.

⁷⁷ viz. dokumentární film *Rudolf II mýty a skutečnost*, 1997.

velmi obtížné vyvodit jasná fakta například o tom, jak byl alchymii císař ovlivňován, ale pokusím se tuto skutečnost alespoň nastínit. Problém především spočívá v tom, že vznikají rozpory mezi historiky, kteří se otázkou alchymie zabývali. Dále je nutné vzít v potaz fakt, že v období 16. století ještě nebyly pevné vykreslené kontury jednotlivých oblastí vědy a výzkumu.

Jisté však je, že Rudolf II. měl o alchymii a další příbuzné přírodní vědy nevšední zájem. Zejména se zajímal o matematiku, astronomii, fyziku a chemii. Na jeho dvoře tedy působilo mnoho alchymistů, astronomů a vědců z různých míst Evropy.⁷⁸

Alchymie, kterou se Rudolf obklopoval byla disciplínou skládající se ze dvou rovin, a to roviny duchovní a praktické. Duchovní rovina se zabývala např. hledáním kamene mudrců, ožívování umělých bytostí (Lówův Golem), nebo přeměňování obyčejného kamene na zlato a drahé kovy. „*Učiň z muže a ženy kruh, pak čtverec, potom trojúhelník, udělej kruh a budeš mít Kámen mudrců. Spoj bratra se sestrou a podej jim pohár lásky.*“⁷⁹ Praktická rovina byla zaměřena na lékařství, chemii a jiné vědecké obory.⁸⁰ Císař Rudolf na svém dvoře přikládal alchymii a okultním vědám velkou důležitost. Možná také z důvodu, že byl velmi pověřčivý.

Rudolfovou vášní byly také přírodní vědy, které se těšily zájmu celé střední Evropy 16. století. Přírodní vědy se věnovaly přímým i nepřímým výzkumům přírody, s přesvědčením, že existují tajné síly.⁸¹ Zájem o přírodní vědy zde nastiňují pouze okrajově. Samotné role alchymie a přírodních věd jsou taktéž poměrně zamlženy řadou nejasností a nezodpovězených otázek, které se nám nyní podaří jen stěží rozluštit. Je velmi těžké nalézt objektivní pravdu, protože mezi historiky se objevují rozpory a spousty nepravdivých či příkrášlených informací.⁸²

⁷⁸ JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*, s. 237.

⁷⁹ HAUSENBLASOVÁ, Jaroslava – ŠRONĚK, Michal. *Urbs Aurea: Praha císaře Rudolfa II.*, s. 116.

⁸⁰ VURM, Bohumil, *Rudolf II. a jeho Praha: záhady a zajímavosti rudolfínské Prahy: Praha v letech 1550–1650*, s. 34.

⁸¹ EVANS Robert J. W. *Rudolf II. a jeho svět: myšlení a kultura ve střední Evropě 1576–1612*, s. 138-142.

⁸² EVANS Robert J. W. *Rudolf II. a jeho svět: myšlení a kultura ve střední Evropě 1576–1612*, s. 138-142.

V blízkosti a na dvoře Rudolfa se vyskytovali nejrůznější učenci, kteří ho také ovlivňovali. Jedním z nich je například Tadeáš Hájek, který byl císařovým rádcem. Jako rádce mu pomáhal vybírat badatele, kteří se hlásili o práci na dvoře. Protože byl velmi vzdělaný a znalý experimentů, mohl zkoušet alchymisty a posuzovat tak, zda se jedná o podvodníka či opravdového badatele.⁸³ Mistr Hájek tak například přizval na dvůr Rudolfa vědce Johanese Keplera a Tycha de Brahe (viz obr. č. 8), spolu tak tvořili týmovou vědeckou skupinu, která byla ve službách císaře.⁸⁴

obr. č. 8

Na jeho dvoře tedy působili alchymisté i vědci nejrůznějšího zaměření. Mezi ty nejvlivnější představitele řadíme Tycha de Brahe nebo Johanese Keplera. Na císařském dvoře se astrologie rozvíjela stejně jako výše zmíněné obory (viz obrázek č. 9). Tycho de Brahe i přes své velmi omezené možnosti byl tím posledním, který

⁸³ JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*, s 237.

⁸⁴ JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*, s 237.

pozoroval hvězdy před vynálezem dalekohledu. Dalším významným astrologem byl Johannes Kepler, který matematicky rozpracovával tvrzení Braheho.⁸⁵

obr. č. 9

Kvůli své pověřivosti se Rudolf také upínal k magii. Největší zájem o magii nastal, když jeho duševní choroba začala propuknout a nebyla téměř pod kontrolou. Nemocného Rudolfa nedokázali lékaři vyléčit a proto se upínal na magii a prováděl rituály, které se přiči lidskému chápání dnešní doby.⁸⁶ Jedním z dochovaných příkladů je, že Rudolf, když propadal velkým depresím kvůli sporům s bratrem Matyášem, nechal pokřtít psa jeho jménem a následně jej týral a věřil, že bolest je tak přenesena na Matyáše, a ten v konečném důsledku trpí stejně jako daný pes.⁸⁷ Veškerá magie, alchymistické pokusy a astronomické předpovědi byly jednou z největších zálib společně s uměním císaře Rudolfa a to až do jeho smrti. Během těchto svých zálib se dokázal pravděpodobně i odreagovat, oprostít od vnější společnosti. Zároveň se tak čím dál víc vzdaloval běžné společnosti, uzavíral se tedy více do sebe, společností té doby nebyl často úplně pochopen.

„Jeho Veličenstvo císař má zájem jen o čarodějníky, alchymisty, kabalisty a jim podobné. Nelituje žádných nákladů při hledání pokladů všeho druhu, odhalování tajemství a pro nalezení hanebných prostředků, jak škodit svým nepřítelům... Má též

⁸⁵ Viz dokumentární film *Rudolf II mýty a skutečnost*, 1997.

⁸⁶ JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*, s. 238-240.

⁸⁷ BÍLEK, Jiří, *Hádanky naší minulosti 8, Moudrý císař s pověstí hlupáka*, Praha 2008, s. 298.

celou knihovnu magických spisů.“ (Z vídeňské dohody habsburských arcivévodů z roku 1606).⁸⁸

Podpora černé magie, alchymie a okultismu byla sice v 16. století vcelku běžná, ale investice Rudolfa do těchto oborů byla vskutku nepřirozeně veliká. Často ji provázeli neúspěch a naprosto zbytečné bádání. Dnes např. víme, že i sám Rudolf II. lehce pochyboval o možnosti nalezení kamene mudrců, nebo vynalezení umělého zlata, přesto se nenechal odradit a stále laboratoře navštěvoval a své vědce podporoval.⁸⁹

Doba vlády mecenáta Rudolfa II., která je spojená s dodnes nepochopenou alchymií je velmi populárním tématem, které si zaslouží nemalou pozornost. Rudolfův zájem o alchymistické vědy, nebyl projevem osobního svérázu, nebo duševní choroby, jak bylo dříve (milně) vykládáno, ale jednalo se spíše o projev jisté kontinuity habsburských zájmů, které v dané době sdíleli významná knížata a vladaři v Římsko-německé říši i v českém království.⁹⁰ Bádání o rudolfinské kultuře a jakou roli v ní sehrála právě alchymie stimulovala a postavila základy monografie Roberta Evanse z roku 1997. *Rudolf II. and his world - Rudolf II. a jeho svět* a zejména kapitola *Rudolf a okulní nauky*. V tomto naučném díle J. W. Evans popsal doposud nejpřesnější a nejpodrobnější obraz alchymie na dvoře císaře Rudolfa. Popis je v širším kontextu českých zemí.

Pochopení velkého zájmu Rudolfa o umění a alchymii pomůže proniknout do jeho myšlení a lépe porozumět jeho osobnosti. Po dlouho dobu si všichni jeho nemalý zájem vysvětlovali jako projev duševní choroby a melancholie. Převelký zájem o přírodní vědy a umění byl také označován jako negativní záliba, která se zapříčinila o politický nezdár. Rudolf byl za svoje záliby kritizován a bylo mu připisováno, že se spíše věnuje sběratelství, nežli vladařským povinnostem. Toto tvrzení však považuji za neopodstatněné, protože právě sběratelství, mecenášství a podpora různých přírodních věd neodmyslitelně patří k Rudolfově vládě a jeho osobnosti. Díky tomu se

⁸⁸ EVANS Robert J. W. *Rudolf II. a jeho svět: myšlení a kultura ve střední Evropě 1576–1612*, s. 235.

⁸⁹ Viz dokumentární film *Rudolf II. mýty a skutečnost*, 1997.

⁹⁰ PURŠ, Ivo, KARPENKO, Vladimír. *Alchymie a Rudolf II.: hledání tajemství přírody ve střední Evropě v 16. a 17. století*. s. 9.

mimo jiné zasloužil o kulturní rozkvět Prahy, jakožto evropského centra. Pražský hrad byl také díky němu dějištěm nejrůznějších experimentů, a na svoji dobu i převratných objevů, což považuji za kladný fakt, který se zasloužil o rozvoj celé společnosti.

7. Vladařský portrét

Během života císaře Rudolfa II. vznikla řada vladařských portrétů. Umělci realizovali busty, polopostavy, nebo také celé figury. Věškeré vyobrazení bylo nejen na malířském plátně, ale také jako grafiky, nebo sochařská díla.

Proč byl vladařský portrét tak důležitý? Byl to nepostradatelný prvek nejen pro politickou propagandu, ale také jako součást genealogické řady panovnického rodu.

Portrét vyobrazující celou figuru měl především znázornovat důležitost osoby, postavení a jeho majestátnost. Podobizny, které vznikly po korunovaci císaře, tedy po letech 1572 a 1575 jsou perfektní předtavou státnického portrétu a nejlépe prezentovaly aktuálnější podobu císaře Rudolfa II. Rudolf je vyobrazován jako mocný vladař, který byl sice povahou spíše melancholicky nerozvážný samotář. Přesto je zachyceno jeho tzv. vnitřní já, které ukazuje vysoké postavení, moc a vzdělanost. Rudolfovi podobizny jej prezentují jako císaře, krále celé říše v dobovém vladařském oděvu. Jedním z nejznámějších vyobrazení je dílo od Hanse von Aachena, který císaře namaloval na počátku 17. století. Tento obraz navazoval na portrétní tradici habsburského rodu a bez pochyby z něj vyjadřuje moudrost, moc a majestátnost (viz obrázek č. 6). Dalším portrétem, který se vyjímá a v evropském malířství tehdejší doby nemá obdoby je dílo Guiseppe Arcimbolda, který císaře vyobrazil jako Vertumna (viz obrázek č. 5). Toto jedinečné dílo je kombinací spojením klasického portrétu a busty s alegorií. Přístup malíře Arcimbolda byl dané době velmi unikátní a během práce na dvoře císaře Rudolfa tak navázal na svou předchozí práci pro otce Rudolfa, tedy maxmiliána II. Jedinečné podobizny jsou vrcholem manýrismu 16. století. Tento portrét dokazuje, že habsburský rod a především Rudolf II. povoloval nové tendence.⁹¹

Podobizny, které vyobrazovaly císaře byly také ve formě mincí a medailí. Většinou se jednalo o díla přímo na objednávku od Rudolfa, který na nich vystupuje pomocí osobních gest a mimických výrazů, alegoricky zobrazují jak pozitivní tak i negativní vlastnosti vladaře, včetně nejrůznějších událostí ze života vladaře.

⁹¹ ZLATOHLÁVEK, Martin. *Přehled dějin českého umění, umění na dvoře Rudolfa II.*

Personifikace jednotlivých vlastností je vyobrazována pomocí různých jinotajů a symbolů. Tyto alegorická díla vznikala především pro politickou propagandu.⁹²

Alegorická díla prezentující císaře se především vztahují k tureckým válkám, které byly v letech 1593-1606). V těchto dílech je Rudolf zachycen jako vítěz, dobrý vládce a ochránce křesťanství. V těchto alegoriích je vyobrazeno více personifikací, například spravedlnost, mír, nebo také moudrost a blahobyť. Alegorie je poměrně obtížné interpretovat, ale jsou důležitým prvkem pro charakterizaci osobnosti a povahy císaře. Císař byl velmi vzdělaný a měl rád komplikovaná znázornění, které v divácích vzbuzují zamyšlení. Fakt, že díla byla vytvořena pro Rudolfovo potěšení, vypovídá o jeho povaze, že byl samotář a nepotřeboval své cnosti dávat na obdiv, proto díla vystavoval ve svých soukromých prostorech, kam měl přístup pouze on a jeho nejbližší rádci.⁹³

Panovnický portrét byl jedním z nejdůležitějších pro sebezprezentaci a politickou propagandu. Neměl pouze zachycovat skutečnou podobu vladaře, ale také jeho vlastnosti, povahu a události s ním spojené.⁹⁴ Portrétní mistři, kteří působili ve službách Rudolfa II., ale i jeho otce si zasloužili označení *conterfetter*, tímto termínem byl označen právě Arcimboldo i Aachen. Roku 1598 Aachen namaloval dva alegorické obrazy, na jejichž ikonografii se podílel i sám Rudolf. Jedná se o Obraz Vítězství Pravdy a Spravedlnosti a Alegorii pomíjivosti času. Oba obrazy vychází z vítězství císařských vojsk v tureckých válkách. Další Rudolfova podobizna od Hanse von Aachena z doby kolem roku 1600, je dílem které interpretuje císaře oblečeného do španělského dvorského oděvu.⁹⁵

V Rudolfových sbírkách se nejčastěji objevovaly mytologické obrazy, které v sobě ukrývali alegorické ikonografie. Dalším častým námětem, mimo císařovo vítězství byly také obnažené ženské postavy, přičemž z těchto děl je viditelně patrný

⁹² KONEČNÝ, Lubomír, VÁCHA, Štěpán. *Hans von Aachen in context: proceedings of the international conference*, s. 237-244.

⁹³ KONEČNÝ, Lubomír, VÁCHA, Štěpán. *Hans von Aachen in context: proceedings of the international conference*.

⁹⁴ KONEČNÝ, Lubomír, VÁCHA, Štěpán. *Hans von Aachen in context: proceedings of the international conference*, s. 237-244.

⁹⁵ ZLATOHLÁVEK, Martin. *Přehled dějin českého umění, umění na dvoře Rudolfa II.*

erotický podtext. I když v tehdejší době erotické náměty nebyly chápány v dnešním smyslu, ale jejich primární význam byl filosofický. Protože mytologie byla užívána k odhalení filosofických a mýtických pravd. Vyobrazené erotické náměty císař Rudolf po svých umělcích žádal z důvodu, že chtěl vyjádřit hlubší význam. Některé z mytologických námětů v sobě také ukrývají alchymickou symboliku, která byla císařovi také blízká. Z popisu je evidentní, že zájem o náboženské malby nebyly na prvním místě a byly druhořadé, tak jako celkový Rudolfův zájem o víru.⁹⁶

Určení portrétované osobnosti může někdy být velmi náročný úkol, který vyžaduje ověření desítek dobových detailů, porovnání posuzovaného díla s jinými ze stejné doby. Pokud všechny tyto atributy jsou známi, mohou dohromady určit totožnost portrétované osoby. Pro identifikaci Rudolfa II. byla jedním z atributů pokrývka hlavy, která se vyskytovala na většině podobizen. Dalším typickým rysem pro císařovi portréty byl krajkový límec.⁹⁷ Na veškerých dochovaných portrétech je Rudolfova podobizna vyobrazena s oválným tvarem obličeje, podlouhlým a úzkým nosem, plnými rty a oběmějšími tvářemi. Oděv byl bohatě zdoben zlatem a drahými kameny. Z výrazu a postoje je vyjádřena urozenost a vysoké postavení.

⁹⁶ ZLATOHLÁVEK, Martin. *Přehled dějin českého umění, umění na dvoře Rudolfa II.*

⁹⁷ GÁLOVÁ, Mária. *Nově objevený portrét Rudolfa II.*

8. Vliv duševní choroby

8.1. Duševní choroba

Duševní choroba Rudolfa II. byla označována jako melancholie. V prvních vladařských létech (1576-1580) se císař projevoval jako činorodý, energický a plný elánu, se zájmem o státnické povinnosti. Toto pozitivní období lze datovat do roku 1580, kdy u něho propukla první psychická krize. Do této doby Rudolf zvládal vladařské starosti téměř bez problémů, čile pracoval, zúčastňoval se státnických povinností. Pak ale přišla zpráva o úmrtí jeho nejstarší sestry Anny, a to byl moment, kdy Rudolf nečekaně a velmi vážně onemocněl.⁹⁸ Od této chvíle se císařův zdravotní stav jen zhoršoval.

Již zde bych zmínila poznatek E. Vlčka, že dalším z důvodů stále se zhoršujícího Rudolfova zdraví byla i pravděpodobně se již rozvíjející pohlavní choroba syfilis. A dále těžké břímě, které si Rudolf nesl již od útlého dětství a které bylo způsobeno chováním jeho velmi přísné bigotní matky k němu samotnému. K tomu je nutno přidat ještě genetickou zátěž psychických onemocnění a velmi stresující faktory vlastního života Rudolfa (nevraživost rodiny, vysoké nároky na samotného člověka apod.).

I když u Rudolfa byla upozorována neustávající bolest žaludku a nachlazení, byla jeho nemoc považována za melancholii. A právě ta podle lékařských expertů té doby, způsobovala nerozhodnost, nedůvěru a sklony k samotářství.⁹⁹ Ve společnosti raného novověku byla melancholie považována za nemoc zejména elit. Názory na léčbu se odlišovaly a každý z lékařů byl příznivcem jiného postupu léčby. U Rudolfa II. byly první pokusy léčby zaměřeny na pročištění organismu, a to za pomoci projímadla, které mu lékaři předepisovali dvakrát denně.¹⁰⁰ Po tomto pročištění organismu byla Rudolfovi nařízena další třítydenní očistná kúra, která spočívala v pití vody z tropického dřeva. Lékaři se těmito postupy totiž pokoušeli vyčistit nejprve vnitřní nemocné tělo císaře.

⁹⁸ HORA-HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí. Třetí díl, Od nástupu Habsburků (1526) k pobělohorskému stmívání (1627)*, s. 91-94.

⁹⁹ BŮŽEK, Václav – MAREK, Pavel. *Smrt Rudolfa II.* Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 10.

¹⁰⁰ BŮŽEK, Václav – MAREK, Pavel. *Smrt Rudolfa II.*, s. 11.

Bohužel tato terapie předvídavě měla i vedlejší účinky a nebyla dokonalá. Rudolf pochopitelně těmito procedurami, stresovou zátěží a chorobami samotnými snižoval svou tělesnou váhu a také se u něj objevilo nadměrné pocení, které však lékaři vnímali jako čistící proces od škodlivých látek v těle.¹⁰¹ Rudolfův zdravotní stav se bohužel neustále zhoršoval. Nejednalo se však o nachlazení, ale císař si stěžoval taktéž na otok genitálií. Svým lékařům se také svěřil se svými mokvajícím vředy pokrývající jeho pohlavní úd. Zvolený lékařský postup u těchto problémů se však také minul s účinkem. Lékaři se tedy rozhodli k chirurgickému řezu údu, aby vyloučili možnost nádoru. Tento zásah bohužel nepřinesl žádné další řešení na možné vyléčení, nebo aspoň okolností, které by císaři ulevily od bolesti.¹⁰²

Císař byl bledý, pohublý a vyčerpaný. V únoru roku 1581 byl díky bolestem natolik vyčerpaný, že mu nebylo umožněno zúčastnit se českého zemského sněmu, aby přečetl královskou propozici, jak bylo v té době zvykem.¹⁰³ Ti, kteří Rudolfa spatřili v tomto zbídačelém stavu nevěřili vlastním očím. Svou barvou kůže vypadal spíše jako mrtvý, než živý. Trvalo tři měsíce, než se císař uzdravil natolik, aby opustil své komnaty a mohl se opět věnovat státnickým povinnostem. Léčba v minulosti byla opravdu neotřelá a můžeme být rádi, že tehdejší lékařské „experimenty“ císař přežil.¹⁰⁴

Tehdejší lékaři a odborníci se shodli na tom, že choroba, kterou Rudolf trpěl, byla způsobena několika různými vlivy. Nejenom že, se na ní podílela španělská výchova, ale i například jeho rodové vazby a zejména blízké příbuzenské vztahy rodičů. Melancholií a podobnými duševními problémy netrpěl Rudolf sám, tyto problémy byly zaznamenány již u jeho předků. Duševními problémy trpěla například jeho prababička Jana Kastilská, která díky své nemoci byla označována také jako Jana „šílená“.¹⁰⁵

Tato kapitola se soustřeďuje zejména na propuknutí duševní choroby Rudolfa II., která se v něm odrazila jakožto jeho osobní krize. První znepokojivé zmínky, které se na pražském dvoře objevily, lze datovat do roku 1597, kdy Rudolf postupně začal

¹⁰¹ BŮŽEK, Václav – MAREK, Pavel. *Smrt Rudolfa II.*, s. 11.

¹⁰² BŮŽEK, Václav – MAREK, Pavel. *Smrt Rudolfa II.*, s. 11-13.

¹⁰³ BŮŽEK, Václav – MAREK, Pavel. *Smrt Rudolfa II.*, s. 11-12.

¹⁰⁴ BŮŽEK, Václav – MAREK, Pavel. *Smrt Rudolfa II.* s. 13.

¹⁰⁵ JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*, s. 46.

přenechávat důležitá rozhodnutí a udílení audiencí svým poddaným. Rudolf II. víc a víc podléhal své chorobě, zejména se u něj projevil strach ze společenského kontaktu. Propadal stavu úzkosti a chtěl být co nejvíce v ústraní. Bohužel k těmto příznakům také přispěly nekorektní a neupřímné vztahy mezi Rudolfem a jeho služebnictvem. Císař byl neustále v přesvědčení, že se na dvoře schyluje ke spiknutí proti jeho osobě. Všechny Rudolfovy obavy postupně směřovaly až k přehnané paranoie, která nejvíce propukla v momentě, když se arcivévoda Albrecht zasnoubil s infantkou Isabelou a získal tak moc nad císařským dvorem ve španělském Nizozemí. Můžeme to považovat za jeden ze spouštěcích mechanismů duševního narušení Rudolfa. Císař se velmi obával Albrechta jakožto snaživce, který chce získat jeho vladařskou korunu.

Dalším zlomem týkající se duševní choroby bylo léto roku 1600. V červenci se totiž Rudolf dozvídá informaci, že francouzský král Jindřich IV. se zasnoubil s Marií Medicejskou. Císař zasnoubení chápal jako další útok na jeho osobu a zejména jako urážku svého majestátu. Byl z tohoto sňatku znepokojený i přesto, že on sám sňatek s Marií Medicejskou odmítl.¹⁰⁶ Dvoje zásnuby u Rudolfa také vyvolaly znepokojující lhostejnost ve směru k náboženství. Netečnost k protireformaci upozoroval nuncia Spinelli, který na pražském dvoře byl chováním Rudolfa II. velmi popuzen. Spinelli neváhal a na ztrátu katolického přesvědčení Rudolfa upozornil papeže.¹⁰⁷

Výše zmíněný Rudolfův nezájem a apatie k náboženství jsou velmi důležitými faktory při posuzování tehdejších zpráv o jeho duševním narušení. Dobové poznatky také dokazují, že když Rudolf nejednal v souladu papežských nunciů, je logické, že je naopak kritizoval. Rudolfův postoj byl kritizován nejen jeho rodinou, ale ve svých útocích přitvrdil také Vatikán.¹⁰⁸

Projevy duševního narušení císaře Rudolfa se stále stupňovaly, přičemž zlobu, deprese a vztek vystřídal amok krutosti, během kterého yl Rudolf schopen vyhnat své nejbližší rádce Wolfganga Rumpfa a Sixta Trautsona, které se pokusil napadnout i fyzicky. Zmíněné Rudolfovo rozhodnutí bylo učiněno v afektu a mnozí dvořané

¹⁰⁶ JANÁČEK, Josef. *Pád Rudolfa II.* Vyd. 3., V nakl. Brána 2. Praha: Brána, 2003, s. 83.

¹⁰⁷ MARSHALL, Peter, *Magický kruh Rudolfa II.: alchymie, astronomie a magie v renesanční Praze*, s. 240-242.

¹⁰⁸ MARSHALL, Peter, *Magický kruh Rudolfa II.: alchymie, astronomie a magie v renesanční Praze*, s. 240-242.

z tohoto rozhodnutí měli osobní potěšení, přičemž i oni za nedlouho pocítili ošidnost císařova jednání.¹⁰⁹ Rudolfovy špatné psychické stavy neustupovaly, naopak se začal sociálně stranit a pochopení či pomoc začal hledat v kouzlech a pověrách. Tyto informace se velmi rychle dostaly do Říma k papeži, protože nastaly obavy nejen o protireformační akce, ale i o samotnou duši Rudolfa, jestli nepropadla do moci ďábla. Proto koncem listopadu byl z Říma do Prahy vyslán doktor Jan Pistorius. Pistorius, významný učenec se se svými neobvyklými metodami pokoušel na pražském dvoře vyléčit Rudolfa II. Na tehdejší dobu, která byla založena na klasické léčbě a nepoužívala psychologické techniky byl Pistorius velmi moderní. Svou psychologickou metodou se snažil Rudolfovu pozornost obrátit k jeho zájmům a koníčkům, jako bylo umění, věda, astronomie a další. Zmíněná léčba, která u Rudolfa opět vzbuzovala zájem o sociální témata a jeho sbírky byla velmi úspěšná, protože už ke konci roku byl císař zase schopen samostatně rozhodovat o státnických nařízeních.¹¹⁰ Přesto jeho zlepšený zdravotní stav nepřesvědčil některé občany, kteří stále trvali na svém názoru, že je Rudolf šílený. O šílenosti se píše v několika lékařských pramenech, ale dnes na základě odborného lékařství můžeme konstatovat, že o šílenství určitě nešlo. Jak již bylo zmíněno, Rudolf II. měl ke své duševní poruše předpoklady již genetické, nebo dědičně dané. Nejenom díky příbuzenskému vztahu jeho rodičů, ale i jeho prababička trpěla schizofrenií, pradědeček trpěl depresemi, bratranec zase trpěl epileptickou demencí. Taktéž další duševní poruchy by se u příbuzenstva Rudolfa daly dohledat.¹¹¹ Doktor Emanuel Vlček (vedoucí vědeckého pracoviště antropologického oddělení Národního muzea v Praze), kterému bylo umožněno probádat Rudolfovy ostatky k tomuto konstatoval, že duševní choroby císaře lze charakterizovat jako maniodepresivní psychózu, která je důsledkem syfilisu.¹¹²

¹⁰⁹ ŠTORKÁN, Karel. *Pět žen Rudolfa II.*, s. 151.

¹¹⁰ JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*, s. 343.

¹¹¹ LESNÝ, Ivan, *Zpráva o nemocech mocných: Významné historické postavy očima neurologa*, Praha, 1984, s. 159.

¹¹² VENCOVSKÝ, Eugen, *Duševní život Rudolfa II. a jiných osobností*, Plzeň, 1993, s. 51–53.

Rudolfova psychická nevyrovnanost byla také přičítána jeho okultismu a měla i svou roli v jednotlivých aspektech politického nezdaru.¹¹³ Z těchto důvodů není možné popřít fakt, že duševní choroba a špatné psychické rozpoložení Rudolfa II. byly jednou z hlavních příčin jeho politických neúspěchů.

¹¹³ EVANS Robert J. W. *Rudolf II. a jeho svět: myšlení a kultura ve střední Evropě 1576–1612*, s. 19.

9. Sociální vztahy císaře Rudolfa II.

Rudolf II. se vyznačoval svým ostychem k jakémukoliv sňatku, který mu byl nabídnut. Nemale množství nabídek a námluv na sňatek v Rudolfovi pokaždé vyvolal jistý druh obav, které mimo jiné podtrhovala jeho matka a to tím, že byla známá pro svou panovačnou povahu. Rudolf byl ve své době nepřiměřeně svobodomyšlný a vyhledával jistou volnost. Podle všeho tyto faktory vedly Rudolfa k tomu, že si raději hledal milenky, než potenciální manželky. Milenecké vztahy Rudolfa II. nebyly jednoduché, a to zejména z důvodu, že jich nebylo málo. Rudolf se vyznačoval velkým počtem milenek, mezi ně patřila například i Anna Marie Stradová, což byla dcera Ottavia Strady z Rosbergu, který byl Rudolfovým archivářem. Rudolf je také znám nejen pro nemalý počet milenek, ale i pro velký počet nemanželských dětí. S Annou Marií Stradovou jich měl hned několik.¹¹⁴

Mimo jiné se dnešní teoretikové a historikové dohadují nad další spekulací, proč se Rudolf nikdy nechtěl oženit. Jedním z nabízených faktorů je informace, že Rudolf skrýval svoji homosexuální orientaci.¹¹⁵

9.1. Rodinné vztahy

Rudolf II. se vyjímá netradičními a zajímavými rodinnými vztahy. Jako prvorozený syn Maxmiliána II. a Marie Španělské byl pod vlivem velkého vladařského nátlaku. Rudolf se narodil do nejmocnějšího panovnického rodu a od raného mládí okolí od něj očekávalo plnění jistých povinností, které jako potenciální a budoucí následník trůnu musel bez obtíží zvládat.¹¹⁶ Tlak z okolí a pokračování v rodové tradici negativně poznamenal císařův psychický stav. Veškerá tato tíha a napětí mohla být jednou z příčin Rudolfových záchvatů a spouštěčů duševní choroby, která je blíže popsána výše v kapitole 8.1. *Duševní choroba*.

¹¹⁴ BONĚK, Jan, *Rudolf II. a jeho císařská Praha*, s. 161-163.

¹¹⁵ BONĚK, Jan, *Rudolf II. a jeho císařská Praha*, s. 161-162.

¹¹⁶ EVANS Robert J. W. *Rudolf II. a jeho svět: myšlení a kultura ve střední Evropě 1576–1612*, s. 69.

Sociální vztahy byly poněkud komplikované také z důvodu, že habsburský rod v dané době nebyl jednotný. Rakouská a španělská větev se lišila ve vládních názorech. Snaha o kompromis nastala díky uvědomění si, že se jedná o panovnické rody, které se zcela vyjímalily nad těmi ostatními v Evropě.¹¹⁷ Historik Jan Bedřich Novák, který se zabýval zejména o otce Rudolfa, tedy o Maxmiliána II. ve svých spisech uvádí, že Rudolfovo sociální vnímání bylo nejvíce ovlivněno výchovou ve Španělsku u strýce Filipa II. Jan Bedřich Novák pozitivně vnímal Maxmiliánovu toleranci k náboženství, která byla přesným opakem než prosazoval Filip II. Podle tohoto historika právě pobyt na španělském dvoře v budoucnu dovedl Rudolfa k politickému pádu.¹¹⁸ Dalším historikem, který se zajímal o Rudolfovu matku Marii Španělskou byl Josef Janáček, který ji vylíčil jako královnu se zájmem o katolíky a náboženství. Janáček ji dále popsal jako ženu, která neustále prosazovala zájmy svého domovského dvora, které se ale neslučovaly s Maxmiliánovou politikou. Přestože se vyznačovala svou panovačností, nebyla schopná samostatného úsudku. Marie Španělská je také známa svým přísným vztahem k Rudolfovi a dalo by se až říci, že Rudolf byl svou matkou nucen k činům, které si jeho matka vynucovala. Zejména byl tlačěn do sňatku. Rudolfův vztah ke své matce byl tedy velmi odměřený a dalo by se i říci, že tím jak ho matka neustále tlačila do manželství a viděl každodenní zpupné chování matky, to vše ho poznamenalo natolik, že později již žádné ženě nedokázal plně důvěřovat a do sňatku se tedy nehrnul.¹¹⁹ Dalším historikem, který se zabýval rodinou Rudolfa II. byl již zmíněný Robert J. W. Evans. Evans jako jediný ve svých dílech popisuje, že španělský absolutismus nebyl tím nejhlavnějším, který by Rudolfa ovlivňoval a měl na něj negativní dopad. Evans naopak uvádí, že si byl Rudolf určitě vědom faktu, že španělský styl vlády zajisté nebude fungovat na jeho dvoře.¹²⁰

Dalším důležitým rodinným členem byl Rudolfův strýc Ferdinand Tyrolský. Vztah mezi Rudolfem a jeho strýcem Ferdinandem byl v celku přátelský. Měli totiž společné zájmy a koníčky. Zejména se oba velmi zajímali o alchymii, umění a přírodní

¹¹⁷ JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*, s. 20-29.

¹¹⁸ NOVÁK Jan Bedřich, *Rudolf II. a jeho pád*, Praha 1935, s. 4.

¹¹⁹ JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*, s. 187-189.

¹²⁰ EVANS Robert J. W. *Rudolf II. a jeho svět: myšlení a kultura ve střední Evropě 1576–1612*, s. 70.

vědy. Problém byl především z toho důvodu, že strýc Ferdinand se obával své politické bezmoci. Neustále se nažil upozorňovat na chyby svého synovce, aby tak mohl zaujmout jeho místo, protože si připadal jinak spíše politicky nedoceněn. Mezi Rudolfem a strýcem tak neustále docházelo k boji o moc, který se nakonec proměnil v boj o prvenství v habsburském rodě.¹²¹

Další rodinné vztahy císaře Rudolfa II. je již velmi obtížné specifikovat. Vztahy mezi jeho bratry byly totiž také komplikované, a především šlo mezi nimi také o neustálý boj o moc a finance. Podrobnější rozbor sporných vztahů mezi Rudolfem a jeho mladším bratrem Matyášem je popsán v kapitole 9.2.

Bratrské spory vznikly především proto, že se jejich otec Maxmilián rozhodl přenechat veškeré dědictví a následnictví prvorozenému synu Rudolfovi, a s tím pochopitelně nesouhlasili jeho mladší sourozenci. Dle Maxmiliána se měly ostatní děti uplatnit ve vojenské či teologické sféře. Když ale otec Maxmilián zemřel, na Rudolfa padla nelehká funkce. Musel kvůli svým sourozencům vynaložit diplomatická úsilí, jelikož se pokoušeli o uplatnění v evropské politice. Toto nebylo ve vladařských začátcích pro Rudolfa nijak jednoduché, a krom toho musel ještě svým sourozencům vyplácet peněžní rentu.¹²² Můžeme taktéž říci, že Rudolfovy city k vlastní rodině byly také ovlivněny otázkou nástupnictví.¹²³

Největší konflikt Rudolf měl s bratrem Matyášem, ale nepohodl se ani s Maxmiliánem. Nejmenší problémy byly mezi ním a jeho nejmladším bratrem Arnoštem, se kterým pobýval na španělském dvoře. Všechny zmíněné rodinné vztahy mezi Rudolfem, jeho sourozenci, rodiči a jiným příbuzenstvem Rudolfa bezpochyby ovlivňovaly. Bohužel se jednalo o negativní vztahy, které měly na císaře také nedobrý dopad. Tyto okolnosti ho ovlivňovaly nejen v rovině psychické, ale také politické.

Bratrské spory po dobu Rudolfovy vlády a různá příbuzenská spiknutí byly zajisté dalším ze spouštěčů duševních chorob a depresí, které Rudolfa během jeho života doprovázely. Všechny tyto dlouhodobé konflikty, se kterými se musel nějak

¹²¹ JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*, s. 191.

¹²² FUČÍKOVÁ, Eliška, ed. et al. *Rudolf II. a Praha: císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy*. Praha 1997, s. 2-11.

¹²³ EVANS Robert J. W. *Rudolf II. a jeho svět: myšlení a kultura ve střední Evropě 1576–1612*, s. 82.

vypořádat, ho dovedly také k pocitu, že nemůže věřit ani svým nejbližším, a to své rodině. Jeho pocit byl pochopitelně oprávněn a není tudíž ani divu, že se nakonec spoléhal čím dál více pouze sám na sebe a nedokázal již nikomu plně věřit. Po rozboru těchto rodinných vztahů můžeme říci, že pravděpodobně až sem zacházejí kořeny faktu, že se Rudolf rád uzavíral sám do sebe, stranil se společnosti a postupně se z něj stával samotář, který se chtěl pouze obklopovat uměním než lidmi samotnými.

9.2. Rudolfův vztah s bratrem Matyášem

Rudolf II. se svým ctižádostivým bratrem Matyášem vedl sourozenské spory již od útlého dětství. Spory pochopitelně gradovaly v boji o trůn. Matyáš se chtěl stát císařem a neustále se snažil zvítězit nad Rudolfem. Dalo by se říci, že jeho úsilí bylo tak velké, až přecházelo meze slušného a očekávaného chování. Matyáš se nebránil vysílat takzvané tajné agenty, kteří získávali informace ze dvora, kde působil Rudolf. Nechával se také informovat o Rudolfově zdravotním stavu, o kterém si myslel, že je nadměrně zveličovaný, ale mohl tak vyjadřovat své obavy o osud celé říše. Protože se o zdravotní stav a psychické rozpoložení Rudolfa zajímala také papežská kurie, která byla vývojem situace velmi znepokojena, začala nakonec i ona podporovat Matyáše jakožto jeho nástupce.¹²⁴ Tento fakt byl pro Matyáše vstřícným krokem a byla to pro něj zároveň možnost, jak se dostat na trůn. Největší snahu o to, aby byl Matyáš nástupcem, si nese vídeňský biskup Melchior Khlesl, který se snažil se všech sil přesvědčit papežské kurie o tom, že dokud Matyáš nevystřídá Rudolfa, nemůže tak Svatá říše Římská nikdy dosáhnout náboženské jednoty.¹²⁵

Matyáš svůj cíl bral opravdu vážně a snažil se udělat maximum, aby dosáhl všeho po čem toužil. Podařilo se mu sjednat tajný sněm ve Vídni, na kterém přesvědčoval členy habsburského rodu o tom, že Rudolf je dále neschopný vládnout a jediným možným nástupcem je právě on. Sněm dal za pravdu Matyášovi a prohlásil ho tak za hlavu rakouské dynastie a za nástupce Rudolfa. V tuto dobu již bohužel

¹²⁴ JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*, s. 139-140.

¹²⁵ MARSHALL, Peter, *Magický kruh Rudolfa II.: alchymie, astronomie a magie v renesanční Praze*.

zúčastnění chápali Rudolfa jakožto osobu dále neschopnou vlády.¹²⁶ I když se jednalo o tajné domlouvání a přísliby, přesto se o tom Rudolf dozvěděl. Pochopitelně byl velmi znepokojen, ale i přesto žádné negativní kroky či opatření vůči svému bratru Matyášovi nepodnikl.

Můžeme říci, že se Rudolf svého bratra bál, nebo nechtěl být tak zákeřný.¹²⁷ Bratrský spor mezi Matyášem a Rudolfem však nebral na ústupu a nejvíce vyvrcholil roku 1608, kdy byl Matyášem svolán další sněm, a to do Bratislavy. Na tento uherský sněm byly mimo jiné pozvány hornorakouské a dolnorakouské stavy, přičemž cílem Matyáše bylo přesvědčit tyto stavy o tom, že by měly přestat podporovat Rudolfa, ale naopak se obrátit proti němu, přičemž by také došlo k ukončení války s Turky. Pro Matyáše to byl nelehký úkol a musel vynaložit velké úsilí, aby obrátil stavy proti Rudolfovi, ale povedlo se mu to.

Bylo tedy zahájeno otevřené povstání proti Rudolfovi jakožto císaři, které mělo dosáhnout toho, aby byl sesazen z trůnu.¹²⁸ Jelikož se stavy obrátily proti Rudolfovi, ocitl se tak v téměř bezvýchodné situaci. Nepodléhal a snažil se ji nějakým způsobem vyřešit. Dal na svého rádce, španělského vyslance Guillauma de San Clemente a usoudil, že přijme podmínky příměří a s Turky uzavře mír. Tento krok ale nebyl tak velký, aby zarazil Matyáše v jeho boji o trůn. Jak již bylo zmíněno, Matyášovy kroky neznaly ústupu a pokory. Byl totiž schopný se stát císařem a sesadit tak Rudolfa i za cenu vojenského konfliktu.

Matyáš vyslal své vojsko na hranice českého království, aby opět svého bratra zastránil. Rudolf byl opět bezradný, nebyl schopen adekvátně vojensky reagovat, a tak mu nezbylo nic jiného než svolat sněm českých stavů. Během sněmu se Rudolf II. po velmi dlouhé době ukázal na veřejnosti, kde všichni zúčastnění na vlastní oči viděli, v jak špatném zdravotním stavu Rudolf se nachází. Přestože byl velmi bledý a slabý, podařilo se mu stavy převést na svou stranu, které rozhodly, že ho v obraně proti

¹²⁶ NOVÁK Jan Bedřich, *Rudolf II. a jeho pád*, s. 40.

¹²⁷ JANÁČEK, Josef. *Pád Rudolfa II.* Vyd. 3., V nakl. Brána 2. Praha: Brána, 2003, s. 145-146.

¹²⁸ NOVÁK Jan Bedřich, *Rudolf II. a jeho pád*, s. 42-43.

Matyášovi podpoří.¹²⁹ Matyáš ze svých nároků tedy lehce polevil a začalo vyjednávání mezi vyslanci obou stran, protože se Rudolf se svým bratrem odmítl osobně setkat. Zastupující vyslanci obou bratrů podepsali libeňský mír, díky kterému tak Matyáš získal uherské arcivévodství i království rakouské, markrabství moravské a nástupnictví v Čechách mu bylo zaručeně přislíbeno.¹³⁰ Po všech stránkách byl libeňský mír nedomyšleným, nebezpečným a polovičatým kompromisem. Bratry přivedl do choulostivé situace, jelikož oba dva totiž přislíbili svým spojencům náboženskou svobodu.

V tuto chvíli byly Rudolfovy síly téměř na dně, čehož využívaly například nekatolické stavy a snažily se tak prosadit náboženskou svobodu. Roku 1609 byly Rudolfovi předloženy požadavky například na zrušení mandátu proti jednotě bratrské, schválení české konfese a předání pražské university protestantům. Protože byl Rudolf poměrně nábožensky neaktivní, museli tyto požadavky řešit jiní. Nejvíce se zapojil Zdeněk Lobkovic z katolické strany, který chtěl požadavky protestantů co nejvíce potlačit. Protestanté však neváhali a požádali o pomoc nejen protestantská knížata v Německu, ale také Matyáše, kterého tak zavlekli do dalšího sporu. Rudolfovi bylo jasné, že Matyáš svým vojskem může pomoci protestantům a sesadit ho tak z trůnu. Na Rudolfovi tedy stálo rozhodnutí, zda uvolní finance a sestaví tak své císařské vojsko, aby ubránil trůn, ale bohužel věděl, že i tak by neměl šanci jej ubránit. A právě neústupný strach Rudolfa ze svého bratra Matyáše ho dohnal k tomu, že musel pod velkým tlakem přistoupit na požadavky protestantů. 9. července roku 1609 Rudolf tedy podepsal listinu, která uzákoňovala náboženskou svobodu v českém království, která je velmi známá jako Rudolfův majestát.¹³¹ Vydání majestátu bylo proti Rudolfově smýšlení, byl totiž katolíkem, který po celý svůj život vyznával pouze katolickou víru a žádná jiná pro něj nebyla možná. Snažil se jej zrušit také například vpádem pasovských vojsk, o kterém se zmiňuji níže.

¹²⁹ MARSHALL, Peter, *Magický kruh Rudolfa II.: alchymie, astronomie a magie v renesanční Praze*, s. 265.

¹³⁰ MARSHALL, Peter, *Magický kruh Rudolfa II.: alchymie, astronomie a magie v renesanční Praze*, s. 265.

¹³¹ JANÁČEK, Josef. *Pád Rudolfa II.*, 2003, s. 162-166.

Rudolf se neustále snažil ubránit před svým bratrem. Proto svolal roku 1610 sněm říšských knížat, od kterých očekával podporu a pomoc proti Matyášovi. Cílem celého sněmu bylo jednání o revizi tehdejšího uzavřeného libeňského míru a znovu projednání zaručeně příslibeného nástupnictví na trůn Matyáše po smrti Rudolfa. Říšská knížata na tomto směnu Rudolfovi vyhověla pouze v druhém bodě, že se nástupcem trůnu Matyáš nestane, ale že jím bude jejich bratranec, pasovský biskup Leopold.¹³² Rudolf se spojil se svým bratrancem Leopoldem Pasovským, se kterým spojil své poslední síly na závěrečný krok – tažení proti bratrovi. Roku 1611 byla povolána pasovská vojska, která bohužel nic nezmohla, došlo pouze k drancování země. Rudolfa to ale stálo poslední zbytky nadějí a za nedlouho i život.¹³³

Rudolf se snažil všechny přesvědčit o tom, že Matyáš je původcem veškerého zla. Rudolf se vůči svému bratru bránil spíše diplomaticky (až na vstup pasovských vojsk), bohužel se mu tento postoj stal spíše osudným. Papežská kurie byla totiž stále přesvědčena o tom, že nejvhodnějším nástupcem na trůn je po Rudolfovi Matyáš.¹³⁴ Matyáš byl korunován na českého krále a ujmul se tak vlády po Rudolfovi, kterému zbyl již jen Pražský hrad pro soukromé využívání. Rudolf II. začal tedy žít v úplném ústraní, obklopen pouze svými sbírkami, ale nikdy nepřestal myslet na odplatu, protože se nedokázal se svou prohrou smířit.¹³⁵ Z důvodu špatného zdravotního stavu, již však nemohl dělat téměř nic. Jeho stav se stále zhoršoval, trpící bolestmi byl již jen upoután na lůžko. Těžce nemocný Rudolf II. zemřel 20. ledna roku 1612. Den, kdy zemřel Rudolf II., se do české historie zapsal jako datum, kdy nejslavnější panovník naší historie umíral v krutých bolestech jako opuštěný, zlomený muž, který prohrál boj se svým pratem Matyášem a svými démony. Postupně ho postihl celkový rozklad jeho osobnosti.

Bratrské vztahy mezi Matyášem a Rudolfem nebyly nikdy ideální. Jejich spory, které vznikaly v důsledku Matyášovi ctižádosti dostat se na trůn, či nevhodnými

¹³² KOLDÍNSKÁ, Marie, *Náboženská tolerance z nutnosti: Rudolfův Majestát jako epilog zlatého věku*, Dějiny a současnost, roč. 31, č. 7, 2009

¹³³ HORA-HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí. Třetí díl, Od nástupu Habsburků (1526) k pobělohorskému stmívání (1627)*, s. 143.

¹³⁴ JANÁČEK, Josef. *Pád Rudolfa II.*, 2003, s. 167-168.

¹³⁵ JANÁČEK, Josef. *Pád Rudolfa II.*, 2003, s. 181-182.

rozhodnutími Rudolfa lze shrnout tak, že celý bratrský spor vznikl a byl po celou dobu vyživován díky jejím vlastním ambicím a dále díky společensko-politickým procesům, na kterých se však obra bratři podíleli stejnou měrou.

9.3. Vztahy k ženám

Jak již bylo výše naznačeno, vztahy mezi Rudolfem a ženami nebyly jednoduché ani běžné. Napětí, které se vyskytovalo mezi Rudolfem a všemi jeho ženami – milenkami, vyobrazuje Rudolfa jako značně nevyrovnaného. Císař byl takzvaně proslulý tím, že se za žádných okolností nechtěl oženit a také tím, že se obklopoval mnoha krásnými ženami. Tyto rozličné postoje císaře Rudolfa, které rozdvíjaly jeho osobnost by se také daly nazvat jako projev jasné schizofrenie.¹³⁶

Rudolf II. těmito svými postoji sice vyčníval nad své vrstevníky, nýbrž pravdou zůstává, že nespočet milostných dobrodružství byl jedním z rysů hravé renesanční doby. Přestože měl Rudolf plno milostných epizod, které nebyly ani tajností, byly u něj plně tolerovány. Můžeme spekulovat o tak velké toleranci možná z důvodu, že se jednalo a o tak vysoce postaveného panovníka. Proto si zřejmě nikdo nedovolil, krom jeho matky, proti jeho přirozené vášni k ženám, alespoň zpočátku, jakkoliv zasahovat.

A co vedlo Rudolfa k tomu, že chtěl být stále svobodný a nikdy nestát u oltáře a oddat se jedné ženě? Možná právě ta touha po věčné svobodě. Ani jeho bratři nebyli jiní a do manželství se nehrnuli.¹³⁷ Rudolfovi bratři se nakonec oženili, ale až v jejich pozdějším věku a sňatek byl především se ženami, které takzvaně na ně zbyly. Starší historiografie udává také jeden z názorů, proč se Rudolf neoženil, že to zapříčinila jeho duševní porucha. Dle mého úsudku, je tento názor zcela neopodstatněný, není přeci důvod, aby duševní porucha u Rudolfa vytvářela nezájem o manželství. Rudolf spíše svým osobitým charakterem za žádných okolností nechtěl přijít o svobodu a potěšení z milostných hrátek s mnoha ženami. Nechtěl takzvaně zakořenit u jedné ženy a být s ní, jak se říká, až do smrti.

¹³⁶ VOCELKA, Karl – HELLER, Lynne. *Soukromý svět Habsburků: život a všední dny jednoho rodu*, s. 9.

¹³⁷ JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*, s. 124.

Duševní choroba císaře Rudolfa v souvislosti s manželstvím a sňatkem se projevovala pouze v jediném okamžiku. A to, když se Rudolf dozvěděl, že jeho potenciální manželka, kterou sice neustále odmítal, řekla pomyslné „ano“ jinému nápadníkovi. V tento okamžik se jeho duševní stav velice zhoršil.¹³⁸

Rudolfův nezájem o manželství řešila nejen jeho rodina, zejména matka, ale také celá Evropa. Dnes by se staromládenectví chápalo spíše jako potíže osobní, ale v dané době to bylo bráno jako velký společenský problém. Největší starost měli pochopitelně ti, co se obávali ztráty výhod spojených s nástupnictvím rodu, protože situace stále nahrávala faktu, že Rudolf opravdu nebude mít legitimního potomka. Všechny zmínky, které se dotýkaly právě sňatku a manželství si Rudolf bral velice osobně a chápal to spíše jako útok na svou osobu. Do sňatku byl Rudolf tlačěn samotným papežem, ale i strýcem z matčiny strany Filipem II. Otázka týkající se Rudolfova sňatku byla natolik závažná, že se projednávala i na zemském sněmu.¹³⁹ Rudolf tím byl pochopitelně popuzen a do jisté míry všechny tyto nátlaky bral právě jako urážku jeho osoby.

Dalších spekulací, proč se císař nechtěl nikdy oženit, může být mnoho. Jisté však je, že měl pro ženy slabost. A o tom především vypovídá nespočet milenek, nebo také umělecká díla, která si Rudolf nechával pro své potěšení zhotovovat a ta vyobrazovala především ženy.¹⁴⁰ Zejména v uměleckých zakázkách Sprangera, které vyobrazují smyslné nymfy se starci, je možné zpozorovat císařovu zálibu v nepřírozených stycích a v erotiku.¹⁴¹

Je nutné podotknout, že měl císař na výběr z několika urozených princezen, které byly u něj na námluvách. Přesto si Rudolf manželku ani z těchto urozených dam nevybral. Jednalo se o slečny z velmi urozených rodů a Rudolfovi by mimo manželství poskytly i plno vladařských výhod. Jednou z nich byla například infantka Isabela Španělská. Kdyby se sní Rudolf oženil, jejich sňatek by zajistil kontinuitu habsburské vlády ve Španělsku. Historik Josef Janáček uvádí, že Rudolfa právě infantka Isabela fyzicky nepřitahovala, nehledě na to, že ji viděl naposledy, když jí bylo pouhých pět let.

¹³⁸ NOVÁK Jan Bedřich, *Rudolf II. a jeho pád*, s. 24.

¹³⁹ JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*, s. 258.

¹⁴⁰ EVANS Robert J. W. *Rudolf II. a jeho svět: myšlení a kultura ve střední Evropě 1576–1612*, s. 81.

¹⁴¹ EVANS Robert J. W. *Rudolf II. a jeho svět: myšlení a kultura ve střední Evropě 1576–1612*, s. 81.

Janáček v odmítnutí tohoto sňatku vidí především důvod a to takový, že se Rudolf bál, že kdyby se s ní oženil tak skončí v područí panovačné ženy, jakou byla právě jeho matka Marie Španělská.¹⁴² Protože Rudolf viděl během svého dospívání nefungující manželství svých rodičů, možná i to byl jeden z důvodů proč se svazku vždy tak bránil. Císař Rudolf II. jinak se ženami udržoval velmi kladný vztah. Důkazem toho může být například jeho další milenka, a to Kateřina Stradová, která byla jeho oficiální milenkou a milostný vztah spolu udržovali až do Rudolfovi smrti.

Otázka sňatku a manželství císaře Rudolfa byla okolím řešena a kritizována především z důvodu, že bez legitimního následníka trůnu není možné pokračovat v rodové tradici. Rudolf II. byl kvůli negativnímu postavení k manželství okolím chápán jako nezodpovědný k budoucnosti celé monarchie, přestože ji jinak ctil.¹⁴³

O císaři mimo jiné putovaly fámy o jeho možné neplodnosti. Tuto nepravdu však brzy vyvrátili jeho levobočci, kterých také nebylo málo. Odborná literatura nejvíce zmiňuje Rudolfova prvorozeného syna dona Julia d'Austria, který pravděpodobně po Rudolfovi podědil „šílené“ chování.¹⁴⁴ Další Rudolfovi levobočci, jako byl například don Matyáš ,naopak vynikal mimořádnými schopnosti. Byl vynikajícím studentem na jezuitské koleji.¹⁴⁵ Další levobočci nebyli velvyslancům, či jiným dobovým pozorovatelům známi. Největší pozornost všem nemanželským dětem císaře Rudolfa věnoval historik a badatel Christian Sapper.¹⁴⁶ V tuto chvíli může následovat otázka proč Rudolf II. nepřijímal své potomky jako legitimní? Nad touto otázkou je dobré se zamyslet, vysvětlení a zodpovězení však není snadné. Jeho povaha a osobnost, která nesla prvky pochmurnosti, melancholie a velikosti, možná své děti odmítal, aby je také ochránil před hanbou? Dosavadní prezentace bídného života císaře nebyla nejsvětější stránkou pro nastávající osudy jeho potomků.¹⁴⁷

¹⁴² JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*, s. 260-261.

¹⁴³ VOCELKA, Karl – HELLER, Lynne. *Soukromý svět Habsburků: život a všední dny jednoho rodu*.

¹⁴⁴ GINDELY Anton, *Rudolf II. und seine Zeit I-II*, Praha 1868, s. 337.

¹⁴⁵ JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*, s. 411.

¹⁴⁶ SAPPER, Christian, *Kinder des Geblüts, Die Bastarde Kaiser Rudolfs II.*, s. 1-116.

¹⁴⁷ SAPPER, Christian, *Kinder des Geblüts, Die Bastarde Kaiser Rudolfs II.*, s.10.

Přestože byl Rudolf znám jako egoistický a sobecký, svým nemanželským potomkům zajistil vždy dobrou budoucnost a rádně se o ně staral.¹⁴⁸ Jednu z dcer Kateřinu tak provdal za benátského vyslance hraběte Francoise Thomase Perrenota de Granvelle z Contecroy. Další dvě dcery Dorotu a Alžbětu poslal do klášterů. Jedna pobývala ve vídeňském klášteře a ta druhá v Madridu. Syna Karla a Matyáše, o kterém jsem se již zmínila nechal vychovat v jezuitských kolejích, kde jim bylo dopřáno nejlepšího vzdělání. Matyáš jakožto vynikající student byl také papežem nunciem Caetano doporučen ke studiu římského semináře.¹⁴⁹ Oba synové se později uplatnili na španělském dvoře. Rudolf se o všechny své děti prvotřídně staral, největší naděje a sílu však vkládal do svého prvorozeného syna Julia. Měli spolu také nejbližší vztah, jelikož se oba zajímali o technické předměty.¹⁵⁰ Přestože byl synem nemanželským, možná v něm Rudolf spatřoval svého následníka trůnu, což se ale nenaplnilo. Duševní porucha, kterou pravděpodobně podědil po otci se u něj projevila v mnohem závažnější rovině, a právě ta z něj v očích veřejnosti udělala šílence.¹⁵¹ Julius vedl poměrně nezřízený život a podléhal alkoholu.

Jak již bylo výše nastíněno, vztah Rudolfa k ženám byl vždy velmi probíraný a okolím nepochopený. V souvislosti s kladným vztahem k milostnému dobrodružství se ženami a nezájmem o manželství vzniklo několik pověr. Jedno z nich je například fáma – pověra, že císař měl kolem sebe služebníky, kteří mu obstarávali mladé dívky, pouze pro jeho sexuální potěšení.¹⁵² Sám Rudolf tyto fámy nijak nevyvracel, spíše je potvrzoval svým chováním a to zejména, když se stranil veřejnosti a ukrýval se pouze na hradě. Rudolfův lékař Jan Atemstedt se vyjádřil a vztahu císaře k ženám: „*Poměr císaře a krále Rudolfa k ženám byl dán jeho duševní chorobou, jeho psychopatickou osobností. Ženy mu byly jen předmětem k ukojení jeho zvýšené sexuální potřeby a dočasnými milenkami, které střídal podle nálady.*“¹⁵³

¹⁴⁸ JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*, s. 409.

¹⁴⁹ GINDELY Anton, *Rudolf II. und seine Zeit I-II*, s.337.

¹⁵⁰ EVANS Robert J. W. *Rudolf II. a jeho svět: myšlení a kultura ve střední Evropě 1576–1612*, s. 71.

¹⁵¹ JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*, s. 410.

¹⁵² JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*, s. 289.

¹⁵³ ŠTORKÁN, Karel. *Pět žen Rudolfa II.*, s. 4.

V současnosti můžeme pouze spekulovat nad pravým důvodem, proč se Rudolf nechtěl oženit. Možná byl ovlivněn vztahem svých rodičů, možná ho ovlivnila jeho panovačná matka, nebo se třeba chtěl chovat pouze opačným směrem, než jakým byl svým okolím tlačěn a nucen. Možná chtěl být pouze svobodný starý mládenec. Přesto nemůžeme císaři odepřít fakt, že i když nedokázal postarat o následníka trůnu, přesto se snažil pokračovat v rodové tradici do konce svých sil. Podporoval přestavby rodových sídel, rozšiřoval své umělecké sbírky a snažil se tak zajistit alespoň symbolickou kontinuitu.

Dodnes podivná a nepřehlédnutelná skutečnost, že se Rudolf II. bránil manželskému svazku si možná nese své kořeny již v samotném rodu Habsburků. Prakticky celá mužská generace Habsburků kolem Rudolfa měla potíže se vztahy s ženami a jakousi nechutí ke sňatku. Důsledkem těchto problémů bylo neplození legitimních potomků, následníků a de facto došlo k vymření mužského pokolení v této linii. Z historických pramenů víme, že Rudolfův děd Ferdinand I. dokázal během svého života přivést na svět 15 dětí, dále Rudolfův otec Maxmilián II. zplodil 10 dětí a z toho bylo 6 synů. Žádný z těchto synů však nedokázal pokračovat v tak hojném plození. Rudolf II. sice děti plodil a to dokonce několik, ale pouze jako plně svobodný a bez legitimního následníka trůnu. Například bratr Arnošt byl také svobodný, Matyáš byl ženatý, ale bezdětný. Další Rudolfův bratr Albrecht byl taktéž ženatý a bezdětný.¹⁵⁴

Mužští představitelé rodu Habsburků v průběhu jednoho pokolení tedy doprovázel záhadný převrat z vysoké míry plodnosti, na téměř nulovou (až na Rudolfa II.) Tento fakt může být důsledkem genetického úpadku, který se projevoval nejen na psychice, ale i fyziologických funkcí Habsburků.¹⁵⁵

Nejrůznější dobové prameny uvádí jisté informace o Rudolfově intimním životě. Veškeré zprávy můžeme shrnout tak, že sice byl Rudolf de facto normální, ale přesto záhadný. Po dobu svého vladařského působení vybíral potenciální manželku, nebo mu byly nejrůznější nevěsty představovány, věčně vybíral až nakonec přebral. Nelze přesně říci, že si nevybral, ale zřejmě se spíše ani neodhodlal a proto se také nikdy neoženil.

¹⁵⁴ HORA-HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí. Třetí díl, Od nástupu Habsburků (1526) k pobělohorskému stmívání (1627)*, s. 88.

¹⁵⁵ HORA-HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí. Třetí díl, Od nástupu Habsburků (1526) k pobělohorskému stmívání (1627)*, s. 88.

Císař i přes svůj odpor k manželskému svazku, vždy měl vřelý vztah k ženám a věnoval se jim s radostí a vášní.¹⁵⁶

Nechť císaře Rudolfa vstoupit do svazku manželského je tedy plná záhad, kterou nelze lehce vyřešit ani pomocí prostých úvah. Jeho sňatkové nezdary proto působí až komicky. Protože si Rudolf nedokázal žádnou nevěstu vybrat, byla tak neustále posilována rodinná intervence, která u něj však vzbuzovala pouze podrážděnost.¹⁵⁷

¹⁵⁶ HORA-HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí. Třetí díl, Od nástupu Habsburků (1526) k pobělohorskému stmívání (1627)*, s. 90.

¹⁵⁷ EVANS Robert J. W. *Rudolf II. a jeho svět: myšlení a kultura ve střední Evropě 1576–1612*, s. 80.

10. Císařův syn don Julius d'Austria

Následující kapitola popisuje tragický příběh o jednom z Rudolfových synů, který bez pochyby ovlivnil osobnost, vládu ale také pověst císaře Rudolfa II. Proto jsem se rozhodla příběh o donu Juliovi rozepsat v samostatné kapitole.

Jak již bylo zmíněno, císař Rudolf II. byl jeden čas označován za neplodného a neschopného zplodit legitimního následníka trůnu. První nařknutí vyvrátil poté, co s Kateřinou Stradovou počali prvorozeného syna dona Julia d'Austria. Celé jméno znělo don Julius Caesar d'Austria a jeho podobiznu je možné vidět na obrázku číslo 10. Julius se vryl do paměti svým šíleným chováním, které bylo přisuzováno dědičnému původu. Žádné z jiných Rudolfových dětí ale psychickými problémy netrpělo, proto je toto nařknutí poměrně neopodstatněné. Rudolfa s tímto levobočkem spojovaly společné zájmy, zejména vášeň pro mechanické stroje.¹⁵⁸

Rudolf do svého syna vkládal velké naděje a věřil v jeho dobrý osud. Bohužel duševní narušení dona Julia bylo mnohem závažnější, než u samotného Rudolfa, proto jeho osud nebyl radostný. Přes veškerou úctu k samotnému císaři, byl Julius již za svého života označován jako šílenec. Zprvu se Rudolf snažil synovi zajistit důstojný život, dobré vychování a vzdělání, včetně jistého postavení. Život Julia byl doprovázen opileckým chováním a nezřízeným charakterem. I přes tyto výjevy se Rudolf snažil dopřát svému synovi lepší život a proto mu v létě 1606 zajistil pobyt nejprve v klášteře Gaming v Horním Rakousku a na podzim na zámku v Českém Krumlově. Císař Juliovi zařídil v obou pobytech přísný režim, zákaz alkoholu a nastavil tak podmínky, které měly synovi zajistit lepší život.¹⁵⁹ Poté co se přesunul do Českého Krumlova se chování dona Julia d'Austria opět navrátilo k původnímu nezřízenému způsobu života. Začal opět holdovat alkoholu a jeho „šílené“ chování se stalo hlavním tématem měšťanstva. Začaly vznikat různé pověry, které byly taktéž spjaty se samotným Rudolfem.¹⁶⁰

17. února roku 1608, kdy měl císař sám svých starostí takzvaně nad hlavu a jeho zdravotní stav nebyl ideální, si českokrumlovští konšelé ztěžovali na synovo neotřelé

¹⁵⁸ JAKAB, Martin. *Don Julius D'Austria a jeho osud*. In: Státní hrad a zámek Český Krumlov. http://www.castle.ckrumlov.cz/docs/cz/zamek_o_inf_dojuda.xml#.

¹⁵⁹ JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*. 1987, s. 41.

¹⁶⁰ JAKAB, Martin. *Don Julius D'Austria a jeho osud*.

chování. Říká se, že don Julius d'Austria násilně zavraždil svou milenkou Markétu Pichlerovou, která byla dcerou jednoho českokrumlovského lazebníka. Tuto událost popisuje Eugen Vencovský, jeho výklad ale musíme brát s lehkou nadsázkou, protože jak již bylo řečeno, dobové prameny mohou a jsou někdy zkresleny. Vencovský tuto tragédii popisuje s přílišnými detaily, že Julius své milence uřezal uši, vydloubnul oči a poté veřejně znásilnil.¹⁶¹

Tato hrůzná zpráva se k samotnému Rudolfovi dostala až o měsíc později, ale i tak u něj vyvolala nepříjemný pocit. V té době se snažil Rudolf ubránit svému bratru Matyášovi a sám se léčil ze svých depresivních stavů. A právě v tuto nepříjemnou chvíli přijde zoufalá zpráva o jeho synovi. Rudolf II. se rozhodl svého syna na doživotí uvěznit v Českém Krumlově, jelikož jeho nemoc a duševní labilita se neustále zhoršovala a Rudolf tudíž tedy neměl na vybranou. Prameny vypovídají, že se Julius obnažoval na veřejnosti, jedl nezpůsobně rukama, přestal se mýt, nepřevlékal se, žil ve špíně, spal v kobercích a hadrech, pokřikoval ze svého okna na kolemjdoucí a co hůř, své tělo pomazával krví a veřejně masturboval. Veškeré služebnictvo se ho bálo a kolem jeho místnosti chodilo velkým obloukem.¹⁶²

Zmíněná nevídaná tragická událost je také popsána například rožmberským kronikářem Václavem Březanem. Ten ji popisuje s jinými detaily, které se vyjímají od popisu Eugena Vencovského, proto si dovolím je také též zmínit: „*Byla od něho hrozně zkatována a zpíchána, že celého oudu na těle jejím nebylo a zrasovanú tak z okna zámku vyhodil za umrlú na skálu. Nepřišla hodina její, aby se zabila, neb upadla na smetí a svezla se po nich dolů. Když se vyhojila, před ním se skrývala, on matce pokoje nedal, až ji dostavila*“.¹⁶³

Markéta se ale uzdravila a Julius si ji vyžádal do své moci. Její otec se o ní pochopitelně bál a nebyl ochoten ji opět svěřit do rukou Julia. Julius však podnikl taktické kroky, aby ji i přes zákaz otce získal zpět. Nechal tedy Juliina otce uvěznit a mimo jiné mu také vyhrožoval oběšením. Po několika týdnech nakonec došlo

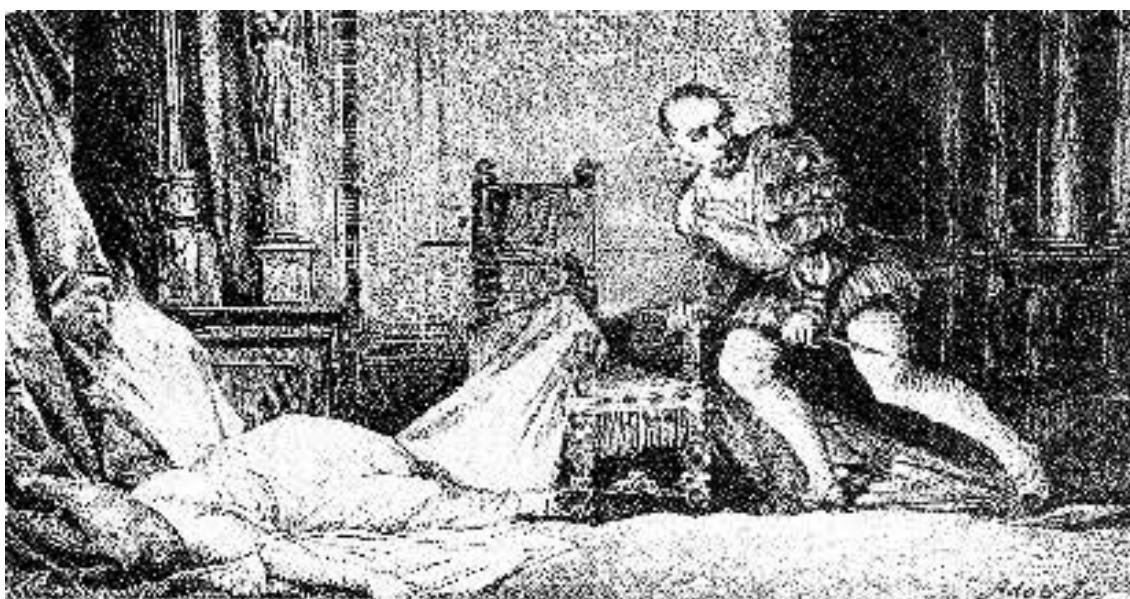
¹⁶¹ VENCOVSKÝ, Eugen, *Duševní život Rudolfa II. a jiných osobností*.1993, s. 58.

¹⁶² VENCOVSKÝ, Eugen, *Duševní život Rudolfa II. a jiných osobností*.1993, s. 58.

¹⁶³ JAKAB, Martin. *Don Julius D'Austria a jeho osud*.

k opětovnému setkání Julia a Markéty, přičemž v záchvatu vzteku ji zavraždil a mrtvou zohavil.¹⁶⁴

Tento hrůzný počín vyvolal veřejné pobouření. Rudolf se nijak zvláště nesnažil tento akt zpochybnit, ani přivřít oči a neměl se synem slitování. Proto se rozhodl ho poslat do vězení. Březan tuto tragickou událost popsal následovně: „18. Februarii, v pondělí masopustním, Julius, ten ukrutný tyran a černokutílek, pobočný syn císařský, na zámku v Krumlově d'ábelský, hrozný, nešlechtný masopust držel se svou souložnicí, dcerou lazebníkovou, rozvrátiv jí hlavu a posekav hanebně, že po kusích do truhly ji klásti museli“.¹⁶⁵

obr. č. 10

Zdravotní a psychický stav Julia se neustále zhoršoval, těžce se mu dýchalo a zanedlouho 25. června roku 1609 zemřel. Jeho bouřlivý život skončil v pouhých 24 letech. Šeptalo se však po světě, že Julius mohl být záměrně srovozen se světa. Byl pohřben v krumlovském klášteře.¹⁶⁶ Rudolf II. nemohl být šťastným a zvláště pyšným otcem na svého nejstaršího syna, ale jak jsem již ve své práci zmínila, o své ostatní děti

¹⁶⁴ JAKAB, Martin. *Don Julius D'Austria a jeho osud*.

¹⁶⁵ JAKAB, Martin. *Don Julius D'Austria a jeho osud*.

¹⁶⁶ HORA-HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí. Třetí díl, Od nástupu Habsburků (1526) k pobělohorskému stmívání (1627)*, s. 91.

se jinak staral prvotřídně a zajistil jim nejlepší vzdělání a výchovu. Přestože měl císař několik dětí, bývá nejčastěji spojován právě s Juliem. Lidé přestávali Rudolfovi důvěřovat, protože si ho spojovali se šíleným Juliem a dávali mu za vinu tragický příběh o Juliovi a Markétě, že snad měl Rudolf Julia lépe vychovat.

obr. č. 11

11. Pád Rudolfa II.

Po neustálých sporech s bratrem Matyášem se Rudolf začínal utápět v depresích a zavírat se ve svých komnatách. Svou prohru Rudolf chápal jako své osobní selhání. Někteří habsburští politikové domnívali, že dojde k míru mezi bratry, bohužel se tak nestalo. Jelikož se Matyáš díky svým intrikám a ctižádosti dostal na trůn, dále s Rudolfem do budoucnosti již nikdo nepočítal.

Duševní choroba, která se s přibývajícím věkem více projevovala znesnadňovala Rudolfovi vykonávat vladařské povinnosti, což vedlo k tomu, že roku 1611 podepsal abdikaci a sestoupil z trůnu. Aby byla zlikvidována Rudolfova vláda v zemích koruny České, bylo proto zapotřebí vyříditi nejen abdikací podmínky, ale i rozpustiti jeho vojsko. Dále císařovi úředníci a poddaní byly zproštěni přísahy, kterou byli doposud vázáni ke svému vládci.¹⁶⁷

Další otázkou, kterou si můžeme sami pokládat je, co by se stalo, kdyby byl císař mnohem krutější? Možná by mohl všechny oponenty zlikvidovat dříve, než by byly opravdu nebezpečné. V jeho případě se tak ubránit hlavně svému ctižádostivému a nenávistnému bratru Matyášovi. V dějinách lidstva je sice krutosti mnoho, ale je právě správnou cestou k úspěchu? V přírodě sice platí právo silnějšího, ale nejsou snad lidské bytosti svým rozumem a citem evolučně dál? Mysl samotného člověka je často spojována s vírou. A právě ta nás většinou žene vpřed, varuje před nebezpečím a zkázou. Také přináší satisfakce při neúspěchu.

Císař Rudolf II. také nebyl typickým lidumilem, co by si nechal líbit útoky a negativní vlivy bratra a stavů, ale bohužel nebyl natolik silný (zejména psychicky), aby zvítězil. Nemyslím si, že by měl být zákeřný, taktický a vymýšlet intriky jako jeho bratr, ale mohl být více silnější vůči svým protivníkům, například také tím, že by omezil své sexuální potěšení a více se tak věnoval promýšlení obratných kroků. V dnešní době můžeme pouze spekulovat jaký císař měl být a kde udělal chybu, ale kdyby byl trochu více zodpovědnější a obezřetnější, možná by pak z trůnu nemusel být sesazen tak dramatickým způsobem a vůbec celý jeho život mohl probíhat klidněji.

¹⁶⁷ NOVÁK Jan Bedřich, *Rudolf II. a jeho pád*, s. 292.

Bohužel se tak nestalo a těžce nemocný Rudolf II. byl z trůnu vskutku sesazen. Trpěl bolestmi až do posledního okamžiku své smrti, ke které došlo 20. ledna roku 1612 mezi šestou a sedmou hodinou ranní.¹⁶⁸ S největší pravděpodobností mrtvé tělo císaře nejprve spatřil jeho komorník Oldřich Deserius Pruskovský z Pruskova, který bezprostředně po jeho smrti zapečetil dveře do soukromých místností panovníka červeným a bílým voskem. Jakmile se o smrti císaře Rudolfa dozvěděli i tajní radové, nechali sepsat listiny se stručným sdělením o úmrtí. Jeden z těchto listů byl poslán bratru Matyášovi do Vídně.¹⁶⁹ Až následující den šla zpráva o úmrtí císaře do Madridu, Mantovy, Říma a dalších vlivných politických míst Evropy. Jakmile se bratr Matyáš dozvěděl o smrti Rudolfa, neprodleně se vypravil z Vídně do Prahy. Matyáš dorazil šest dní ode dne smrti svého staršího bratra.¹⁷⁰

V den úmrtí proběhla pitva a balzamování mrtvého těla pod vedením Ottavia Roboreta a Šimona Pergera. O šest dní byla sepsána pitevní zpráva, která uvádí, že císař mohl mít infarkt srdečního svalu. Další informace zapsaná v pitevní zprávě vybízí k domněnce, že pokročilá nákaza syfilisu, nemusela být jedinou příčinou Rudolfova úmrtí. Choroby dýchacího i trávicího ústrojí jeho smrt také ovlivnily.¹⁷¹ Během pohřbu zazněly všechny pražské zvony.

*„Smrtí císaře Rudolfa II. se ve vývoji Prahy završila jedna důležitá etapa jejího vývoje. Byla ve znamení prudkého hospodářského i populačního růstu, který výrazně změnil nejen tvář města, ale učinil jej na dobu téměř třiceti let jedním z hospodářských, politických a kulturních center Evropy.“*¹⁷²

Za jeho vlády byla Praha nejen rezidencí v té době nejvýše postaveného panovníka v Evropě, ale také hlavou Českého království a sídlem centrálních správních úřadů. V Praze také sídlil orgán katolické církve. Mimo jiné byla střediskem vzdělanosti a kultury, jež představovala pražská univerzita.¹⁷³

¹⁶⁸ BŮŽEK, Václav – MAREK, Pavel. *Smrt Rudolfa II.*, s. 20.

¹⁶⁹ BŮŽEK, Václav – MAREK, Pavel. *Smrt Rudolfa II.*, s. 20.

¹⁷⁰ BŮŽEK, Václav – MAREK, Pavel. *Smrt Rudolfa II.*, s. 32.

¹⁷¹ BŮŽEK, Václav – MAREK, Pavel. *Smrt Rudolfa II.*, s. 22-23.

¹⁷² HAUSENBLASOVÁ, Jaroslava – ŠRONĚK, Michal. *UrbsAurea: Praha císaře Rudolfa II.*, s. 241.

¹⁷³ HAUSENBLASOVÁ, Jaroslava – ŠRONĚK, Michal. *UrbsAurea: Praha císaře Rudolfa II.*, s. 241.

Po tomto shrnutí pádu císaře Rudolfa II. z trůnu a nástup jeho neústupného a zákeřného bratra Matyáše, mohu tuto kapitolu uzavřít slovy, že takto byl zakončen dlouholetý zápas o českou korunu mezi dvěma bratry. „*Čáp korunovační mince pozřel hada a Matyáš nalez spásu z potření svých nepřátel. Ani vkus ani ušlechtilost nemluví z tohoto kousku stříbra, neboť oním hadem mince byl míněn vlastní bratr.*“¹⁷⁴

¹⁷⁴ NOVÁK Jan Bedřich, *Rudolf II. a jeho pád*, s. 521.

12. Osobnost Rudolfa II.

Císař Rudolf II. měl řadu pozoruhodných vlastností, ale jen málo z nich je známo široké veřejnosti. Nejrozšířenější je zpráva o jeho vzdělání, které bylo značné, a to zejména v oboru výtvarné umění.

Ivan Lesný ve své knize uvádí, že Rudolf byl laskavý, ale také samotářský. Jak již bylo několikrát zmíněno, podléhal depresivním stavům a vyhýbal se společnosti. V souvislosti s osobitou povahou císaře se velmi častou užívá pojem „melancholie“. Byl přehnaně vědom si svého významu panovníka, což byl zřejmě následek španělské výchovy. Rudolf často přeceňoval své schopnosti, a to nejen vladařské, ale i vojenské.

Nejvíce jeho osobnost však ovlivňovalo střídání psychických stavů deprese a agresivity. Tyto negativní stavy střídaly i světlé momenty, chvíle klidu a rozumného uvažování, i když v těchto chvílích Rudolf preferoval samotu. Můžeme tedy podle průzkumů říci, že byl Rudolf svým povahovým založením melancholik.¹⁷⁵

Složitě projevy osobnosti Rudolfa můžeme redukovat na dva body: prvním je výchova ve Španělsku, která mu dala životní vystupování a postoje. Druhým je stále zhoršující se duševní onemocnění, které vzniklo na dědičném podkladu. Císařovo onemocnění bylo také vyvoláváno těžkými infekcemi a celoživotními stresujícími situacemi.¹⁷⁶ Rudolfova nemoc si ho však nikdy nepodmanila trvale a nečinila ho neschopným. „*Jednalo se o kratší či delší vlny, které se přelévaly přes jeho nešťastnou mysl.*“¹⁷⁷

Skutečná povaha císaře opravdu není jednoduchá na pochopení. Střídání agresivního a depresivního myšlení s tím „normálním“, většině lékařů s psychiatrickým vzděláním napoví, že se jedná o cyklickou maniodepresivní psychózu. Tohoto názoru je například psychiatr Eugen Vencovský, který věnoval jednu ze svých studií právě Rudolfovi.¹⁷⁸

¹⁷⁵ LESNÝ, Ivan, *Zpráva o nemocech mocných: Významné historické postavy očima neurologa*, s. 154-155.

¹⁷⁶ LESNÝ, Ivan, *Zpráva o nemocech mocných: Významné historické postavy očima neurologa*, s. 161.

¹⁷⁷ LESNÝ, Ivan, *Zpráva o nemocech mocných: Významné historické postavy očima neurologa*, s. 155.

¹⁷⁸ LESNÝ, Ivan, *Zpráva o nemocech mocných: Významné historické postavy očima neurologa*, s. 157.

Nesporně povahová nevyrovnanost a psychopatická osobnost císaře Rudolfa akcentovala jedny povahové vlastnosti a druhé však zase brzdila. Tímto trpěl nejen on sám, ale i jeho okolí. Autor Eugen Vencovský, zabývající se osobností Rudolfa uvádí, že z psychiatrického hlediska je téměř možno vyloučit schizofrenii, parafrenii a organickou demenci. Naopak se spíše můžeme domnívat, že trpěl smíšeně schizoafektivní psychózou, která se míchala pouze s prvky maniomelancholie a schizofrenie.¹⁷⁹

Rudolf se často choval zcela nepřičetně. Nedbal vladařských povinností, ohrožoval nejen své nejbližší okolí, které podezíral, ale i svůj vlastní život. Císaře též doprovázela celoživotní nenávist a odpor především k matce, která ho neustále nutila například do manželského svazku. Otázkou je, jestli byla jeho matka vlastně natolik zlá, nebo spíše jen naprosto nešťastná. Jakožto přesvědčená katolička dopředu totiž tušila Rudolfovu zkázu. Nepřátelské vztahy měl také s nuncií, protože v té době byla Rudolfova mysl naplněna odporem proti církevním kruhům.¹⁸⁰

Osobnost Rudolfa II. je složena z několika stránek, které objevuje hlavně pozdější generace. První z nich je Rudolf jako ochablý, oslabený a nevyrovnaný panovník, který usedl na trůn jako dědic slavné říše. Tato první osobnost byla nakonec „uvězněna“ na vlastním hradě a sesazena z trůnu vlastním bratrem.

Druhá stránka Rudolfa je známa jako mecenáš a sběratel. Taktéž jako ochránce věd a umění, který neústupně dokázal prosadit své požadavky. Podařilo se mu nashromáždit velkolepou uměleckou sbírku a být u zrodu neskonalých objevů lidstva.

Třetí skrytá osobnost císaře Rudolfa je známa jako patron okultních věd. Žene se za tajným věděním, které hraničí s posedlostí a šílenstvím. Rudolf jakožto mág, který se udržel v paměti některých lidí, jen díky svým zásluhám zejména v alchymii.¹⁸¹

Analýza Rudolfovy mentality je tedy velmi obtížná. Žádná odborná literatura se zatím nepokusila důkladně rozebrat nebo pochopit císařovu mentalitu. Vždy se jedná spíše o jakési nalezené střípky, ale celou mozaiku, dle mého názoru, ještě nikdo neposkládal. Osobnost císaře uherského, římského a českého krále Rudolfa II. Bez

¹⁷⁹ VENCOVSKÝ Eugen, *Duševní život Rudolfa II. a jiných osobností*, s. 52-53.

¹⁸⁰ NOVÁK Jan Bedřich, *Rudolf II. a jeho pád*, Praha 1935, s. 25.

¹⁸¹ EVANS Robert J. W. *Rudolf II. a jeho svět: myšlení a kultura ve střední Evropě 1576 – 1612*, s. 18.

pochyby patří mezi nejproslulejší české panovníky. Jeho různorodé, neobyčejné záliby, zájmy a sběratelská vášeň dodnes přitahuje pozornost nejen historiků, ale všech zájemců o historii.¹⁸²

Obraz panovníka císaře Rudolfa II se postupně proměňoval. Ten nejrozšířenější obraz stereotypů byl zachycen ve filmu *Císařův pekař – Pekařův císař*, který ale odráží jen zlomek představ o tom, jakou osobností císař doopravdy byl. Film Rudolfa vyobrazuje ve světle jako nezodpovědného panovníka, který sebou nechává manipulovat svými špatnými rádci a falešnými mágy.

Zájem o osobnost Rudolfa II. se v Čechách umocnil po polovině 19. století, kdy ho zejména rakouští historikové představovali jako mecenáše umění, duševně čilého a chorobou tragicky poznamenaného vladaře.¹⁸³ Rudolf II. byl vyhraněnou osobností, který zejména v politických výpočtech představoval konstantní hodnotu.¹⁸⁴

Důležitá je také zmínka o tom, že ve skutečnosti se císař nikdy nevzdal příslušnosti habsburskému táboru a nikdy neprestal být katolíkem.¹⁸⁵ Rudolf II. byl tedy opravdu zralou osobností s vyhraněnými názory.

Rudolfovu složitou osobnost také odrážel jeho poměr k ženám. Ženy, milenky, kterými se obklopoval byly pro něj pouhým potěšením pro ukojení sexuální potřeby.¹⁸⁶ Císař se rád obklopoval nevinností mladých dívek, přičemž s těmito dívkami prožíval pocit spokojenosti. Pocitu strachu, se ale i přes tuto slast nedokázal zbavit nikdy. Císaře čas od času přepadávaly traumatické stavy, kdy se držel v ústraní a stranil se okolnímu světu. V těchto chvílích byl uzavřen sám do sebe a hledal duševní rovnováhu zejména v ateliérech svých malířů, nebo obrazárně.¹⁸⁷

¹⁸² JANÁČEK, Josef. *Pád Rudolfa II.* Vyd. 3., V nakl. Brána 2. Praha: Brána, 2003, s. 201.

¹⁸³ RAUCHOVÁ Jitka, *Směšná figurka, nebo tragická postava? Proměny zobrazovacích stereotypů Rudolfa II.*, Dějiny a současnost, roč. 34, č. 2, 2012.

¹⁸⁴ JANÁČEK, Josef. *Pád Rudolfa II.* 2003, s. 55.

¹⁸⁵ JANÁČEK, Josef. *Pád Rudolfa II.* 2003, s. 106.

¹⁸⁶ ŠTORKÁN, Karel. *Pět žen Rudolfa II.*

¹⁸⁷ ŠTORKÁN, Karel. *Pět žen Rudolfa II.*, s. 117.

Je pravdou, že jisté obavy a strach Rudolfa doprovázely už od narození i ve slunném Španělsku.¹⁸⁸ Všechny tyto pocity vycházely pravděpodobně z přístupu jeho nedůtklivé a citům nepřipustné matky. Rudolf už od dětství trpěl pocity obav z okolního prostředí, jelikož po matce převzal negativní vlastnosti, zejména podezíravost. Možná i proto si za své sídlo zvolil Prahu, která byla poměrně daleko od jeho rodiště a původního domova.

Prameny poznatků o Rudolfově osobnosti nám hodně vypovídají o císařově fyzické podobě, ale málo o jeho duši. Z obrazů a písemných zpráv můžeme například vyčíst, že byl Rudolf menšího vzrůstu. Císařovy psychické vlastnosti není tak lehké charakterizovat, protože se objevují vzájemné protimluvy a rozpory. Jedni říkají, že byl člověkem jemným a laskavým. Jiní zase, že měl vrozenou vážnost a nepodporoval žertovné vtípky. Byl označován za neochotného ve smyslu změnění učiněných rozhodnutí. Byl také vnímán jako osobnost v mimořádném talentem na matematiku a jako člověk, který snadno podlehne návalům hněvu. Císařovi byla též vyčítána jistá pohodlnost, krutost vůči skutečným i domnělým nepřátelům a zanedbávání vladařských povinností. Ze španělského dvora si Rudolf také odnesl i jistou povýšenost.¹⁸⁹

Další negativní vlastností, kterou byl Rudolf označován a která jej částečně charakterizuje, je sobeckost ve finančních otázkách a nedostatek smyslu pro spravedlnost. Přes všechny výhrady, byly úsudky o císaři většinou kladné.¹⁹⁰

Výše zmíněné postřehy, které dokreslují osobnost Rudolfa II. jsou pro mou práci velmi důležité. Po důkladném prostudování pramenů o životě císaře Rudolfa II., se v této části pokusím rozebrat jeho osobnost. Tajuplná a těžko proniknutelná tvář Rudolfa nám nedovolí detailně proniknout do jeho duše a osobnosti. Všechny doposud známé rysy nám ale udávají, že byl osobou duševně aktivní a velmi taktický. Taktické myšlení se projevovalo zejména při rozporech s bratrem Matyášem, kdy musel dopředu promýšlet každý svůj čin. Taktika se také projevovala při výběru umělců a uměleckých děl, kterými se chtěl Rudolf obklopotat, protože byl přepečlivě vybíravý, musel mít pro svůj výběr jistou strategii.

¹⁸⁸ ŠTORKÁN, Karel. *Pět žen Rudolfa II.*, s. 115.

¹⁸⁹ JANÁČEK, Josef. *Pád Rudolfa II.* 2003, s. 75.

¹⁹⁰ JANÁČEK, Josef. *Pád Rudolfa II.* 2003, s. 75-76.

Tento významný panovník opravdu nebyl jednoduchou osobností, co je ale také jisté, že byl velmi cílevědomý. Cílevědomost a touha za něčím, se například projevila opět v souvislosti s jeho bratrem. Rudolf totiž nikdy nepřestal myslet na pomstu a po všech sporech s bratrem, kterým se nedokázal ubránit, nepomýšlel na ústraní, ale na boj o svou rehabilitaci.¹⁹¹

Rudolf II. byl také osobností, který když se pro něco rozhodl tak neznal hranice a rozhodně nechtěl upouštět od svého rozhodnutí. Když se pro něco rozhodl neváhal o tom vést složitá diplomatická jednání a investovat velké finanční částky. Příkladem této cílevědomosti je například investice do uměleckého obrazu *Růžencová slavnost* od Dürrera. Císařovi nebylo přáno tento obraz zakoupit, a tak byl nucen do tohoto díla investovat nemalou částku, a na původní místo originálu nechal vytvořit kopii. Tento příklad může vypovídat o další vlastnosti císaře a tou je rozmařilost. Rudolf například věnoval velkou pozornost koním. Zejména kladrubským běloušům, kteří podtrhovali císařský majestát. Byl vnímavý, vzdělaný a vědecky nadaný. Nepochybně znal v dané době všechny základní principy hermetických věd.¹⁹²

Je však pochopitelné, že se Rudolf postupem času proměňoval. Jeho duševní rozpoložení a náladové chování bylo jako na houpačce, takzvaně nahoru a dolů. Císař v prvním období vlády věnoval pozornost náboženskému smíru, přičemž vedl konflikty s bratry. Rudolf byl počátkem 80. let společensky aktivní nevyhýbal se radovánkám, honům. Rád se kochal krajinou, a vladařské povinnosti pro něj byly radost. Rudolfovo chování se ovšem proměnilo, a to s příchodem a propuknutím jeho duševní choroby, která ho proměnila v mrzutého, chronicky zuřícího a v depresích utápějícího panovníka. V těchto chvílích se přestával věnovat vladařským povinnostem a stal se z něj samotář skrývající se ve svých komnatách před veřejností. Císař si okolí získával hlavně díky svým vědomostem a znalostem orientovat se v politickém a kulturním světě. Byl také neochotný měnit své názory a rozhodnutí, ale při řešení kdejakých problémů postupoval vždy rozvážně a moudře. Ovšem jen do té doby, než začal podléhat návalům a stavům zlosti.

¹⁹¹ NOVÁK Jan Bedřich. *Rudolf II. a jeho pád*, s. 66.

¹⁹² BONĚK, Jan. *Rudolf II. a jeho císařská Praha*, s. 153.

Jednu dobu si císař vysloužil přezdívku „Rodolfo di pocheparole“, neboli Rudolf málomluvný.¹⁹³ V knize Jana Boňka je benátským vyslancem císař popsán těmito slovy:

„Byl spíše malé postavy, docela pěkného růstu a poměrně rychlých pohybů. Jeho bledý obličej, ušlechtilé formované tělo, jemně vlnité vlasy a vousy a velké oči, dívající se s jistou mírností kolem sebe, vyvolávaly ve všech, kdo ho potkali, hluboký dojem. Habsburskou rodinnou podobu prozrazovaly větší doprava natočené rty. V jeho jednání nebylo nic z velkopanského vystupování, choval se spíše zdrženlivě a poněkud plaše, stranil se vši hlučné společnosti a nezúčastnil se obvyklých zábav, žerty mu nebyly milé a smát se ho bylo vidět vzácné. Při audiencích byl trpělivý i jinak byl svému okolí příznivě nakloněn, přístupný k hovoru, ačkoli sám málo mluvil. Ovládá několik jazyků, němčinu, latinu, francouzštinu a částečně češtinu, ve španělštině byl vychován, nicméně němčinu měl ve zvláštní oblibě a používal ji takřka výlučně.“¹⁹⁴

Císař byl ale také tak trochu podivín. Jeho podivínství se ukázalo například na skutečnosti, že se nikdy neoženil. Měl totiž panický odpor k formálním svazkům, zejména k ženění. Dle studií je téměř jasné, že hlavní podíl si na tento fakt nese jeho matka, která byla panovačnou, nesnášenlivou a bigotní katoličkou a znepríjemňovala život nejen svému muži, ale i svým dětem.¹⁹⁵ Svým způsobem byl Rudolf také odvážný, jeho odvážnost lze předvést na příkladu, když se rozhodl přenést sídlo habsburské monarchie z Vídně do Prahy. Ani dnes přesně nevíme, proč tak učinil, ale ve své práci výše popisují možné důvody. Těmi nejpravděpodobnějšími je, že jeho citlivá duše byla uspokojena vysokým položením Hradu nad městem a byl i vzdálen svým žárlivým bratrům i tureckému nebezpečí. V Praze našel klid a měl ji upřímně rád.

Osobnost císaře se začala také proměňovat s návratem ze Španělska. V době, kdy žil, daleko od své úzkostlivé matky, byla jeho bytost – duše lehká, s méně problémy a dalo by se říci, že kvetla a plně se rozvíjela. Důvodů, které vedly k negativním změnám je sice mnoho, ale možná také například i změna klimatu sehrála svou roli. Je totiž známo, že lidé žijící v jižních zemích jsou psychicky vyrovnanější, zdravější, dožívají se vyššího věku. Bohužel si ale Rudolf psychické problémy „vysloužil“ již na

¹⁹³ BONĚK, Jan. *Rudolf II. a jeho císařská Praha*, s. 159.

¹⁹⁴ BONĚK, Jan. *Rudolf II. a jeho císařská Praha*, s. 159.

¹⁹⁵ BONĚK, Jan. *Rudolf II. a jeho císařská Praha*, s. 161-162.

základě dědičné zátěže. Avšak přestěhování se do sychravější části Evropy mu určitě v mnohém neprospělo. Jeho psychické a zdravotní problémy, které ho doprovázely téměř celý život, by mohly být také jiné, kdyby žil Rudolf dnes.

V současnosti je věda a zdravotnictví dále, například na syfilis jsou antibiotika a různé léky, které prodlužují život, který může být téměř bez bolestí. Rudolf bohužel tuto možnost neměl a dlouhý čas trpěl bolestmi, úzkostí a jinými problémy, které se nedařilo nijak léčit ani potlačit. Jak již bylo v práci zmíněno, v jednu chvíli jeho se zdravotní stav zlepšit. Je prokazatelné, že pokud zoufalý, nemocný člověk, který chce z kruhu bolesti a starostí uniknout, kdy lékaři či dostupné prostředky nepomáhají, obrací se i jinak racionálně smýšlející člověk na různé „povědy“, alternativní léčitele anebo i extrémně k těm věcem, které ho těší a baví. Možná i právě proto, měl Rudolf II. tak velký zájem o umění. Příznivé účinky arteterapie, která je dnes s úspěchem využívána, mohl již i Rudolf podvědomě vycítit a s radostí použít ve svůj prospěch.

Po shrnutí, můžeme konstatovat, že císař Rudolfa II. byl v podstatě šťastnou osobou. Přes jeho negativní rodinné vztahy a rozpory s bratrem Matyášem se snažil vést poklidný život. Rád se obklopoval krásnými věcmi a ženami. Byl vášnivým sběratelem, přičemž tento koníček z něj udělal ještě výjimečnějšího vladaře. Jeho život byl bohužel negativně poznamenán duševní chorobou, která u něj vyvolávala depresivní stavy a zajisté trpěl v bolestech. Bez této duševní nemoci by zajisté vládnul déle. Rudolf si bohužel ani za ni nemůže, nejpravděpodobněji ji zaviniily genetické faktory příbuzenského vztahu jeho rodičů.

Po smrti takto významného panovníka, který se svou činností postaral o to, aby Praha byla kulturním, politickým a vzdělaným centrem zbylo jen to nejcennější a nejtrvalejší, tedy umělecké sbírky. Bohužel i ony byly z části rozkradeny a zničeny. Díla, která se podařilo zachránit jsou již našťastí v opatrovnictví Národní galerie. Dodnes je život Rudolfa II. obestřen mnoha záhadami a nejasnostmi, můžeme se ale domnívat, že kdyby Rudolf nikdy neusedl na trůn a mohl se tak věnovat pouze svým zálibám, nikdy by se zřejmě jeho duševní choroba neprojevila natolik otevřeně. Kdyby, nebyl vystaven nutnosti rozhodování se v politických a válečných konfliktech, které se mu zjevně přičily, vše by možná bylo jiné a Rudolf by tolik netrpěl. Toto je ovšem jen domněnka, která kdyby se stala realitou, jistě by nás ochudila o tak pozoruhodného

panovníka. Ovšem realita rudolfínské doby stále odrážela tytéž lidské vlastnosti, jako je známe i v naší době. V lidské společnosti, až na výjimky, nelítostný boj o moc, vliv a bohatství, či nepřiměřená ctižádostivost, vždy byl a nadále přetrvává. A to bohužel stále i přes to, že jednotlivá náboženství tyto negativní vlastnosti lidí velmi tlumí a vždy nabízí možnost smíru a porozumění.

Proč vlastně osobnost císaře Rudolfa II. přitahuje tolik pozornosti současných historiků? Pravděpodobně jeden z důvodů bude skutečnost, že jeho osobnost byla plná neobvyklých postojů, rozporů a jeho okolí čelilo nečekaným zvrátům.¹⁹⁶

V neposlední řadě však nelze přehlédnout fakt, že za vlády Rudolfa český národ nepocítil negativní vliv přímého válečného konfliktu. Naopak v období následujícím, propukla na území vlády císaře krutá třicetiletá válka. Zde se tedy přikláním k názoru, že ať už byl Rudolf II. jakýkoliv, jako vladař před českým národem obstál.

12. 1. Sociální obraz a kvality Rudolfa II.

V současné, ale i v dávné minulosti doby císaře Rudolfa, byl on samotný společností vnímán spíše negativně. Dlouho tradované mýty o Rudolfově slabosti, neschopnosti a šílenství se nelehce vyvracejí. Mým cílem bylo tento nelehký úkol rozluštit. Všechny faktory a rysy, proč ho okolí vnímalo jako podivína a neschopného vladaře jsem již zmínila. V této části spíše zdůrazňuji kvality, které jej vyzdvihují jako ideálního panovníka a vladaře zemí Koruny České.

Rudolf II. byl panovníkem, na kterého nelze zapomenout a bude se o něm vyučovat na školách snad po další staletí. Zasloužil se nejen o rozvoj Prahy, kde můžeme pozůstatky z jeho architektonických výstavieb zpozorovat dodnes. Rudolf byl panovníkem horlivým, spravedlivým, přísným a zejména důstojným. Za doby Rudolfa nebyly žádné mimořádné nepokoje a války, byl totiž spíše mírumilovným vladařem, který částečně vyřešil nepokoje svým majestátem deklarující náboženskou svobodu. Je proto nutné přičíst císaři Rudolfovi II. značné zásluhy za náboženskou svobodu,

¹⁹⁶ ČECHURA, Jaroslav. *Rudolf II - císař paradoxů*.

přestože byl chránitelem katolické víry. Dále se zasloužil o obnovu městského práva a rozvoj měst jako takových.¹⁹⁷

Osobnost císaře Rudolfa II. byla významná povahovými kvalitami a dobrými vlastnostmi. Byl člověkem s individuálními radostmi. Téma Rudolf II. je natolik pozoruhodné a zajímavé, že se stalo námětem světového formátu, a to jak pro historiky, tak i laickou veřejnost.

Dobové poznatky o Rudolfových ctnostech jsou zkrácené nejen politickou, ale i náboženskou propagandou. Proto se snažím v kapitole 12. *Osobnost Rudolfa II.* objektivně přiblížit jeho vladařské, ale i osobní kvality, což považuji za významnou součást své diplomové práce. Můžeme jej charakterizovat, že měl vždy v mysli vlast, v srdci odvahu a v pažích touhu po vítězství. Vítězství nejen nad neustupující duševní chorobou, ale především nad svým bratrem. Po přečtení této diplomové práce a prostudování české i světové odborné literatury je pochopitelné, že mezi Rudolfovi kladné vlastnosti patří například: pozornost, důslednost, vzdělanost, svědomitost a umělecká dovednost. Na Rudolfovu dobu se vzpomíná jako na období svobody a čilého bohemského života a období v němž byla naposledy Praha skutečnou kulturní i politickou metropolí Evropy.¹⁹⁸

12. 2. Povahová stránka císaře Rudolfa II.

Doba na přelomu 16. a 17. století byla obdobím, kdy přiosťovaly politické i náboženské záležitosti, nastával hospodářský blahobyt u některých vrstev a rostl rozkvět umění. V této době, jak již bylo zmíněno, měl vládní moc císař Rudolf II. Byl panovníkem duševně slabým, rozmrzen veškerými politickými spory, ale jeho duše přesto všechno byla laskavá a od přírody dobrá.¹⁹⁹ Byl melancholikem slabých nervů, trpěl občasnými záchvaty zuřivosti a když tyto okamžiky nastaly, chodil se ukrývat do ticha a klidu ke svým libůstkám, neboli sbírkám. Rudolfova láska k umění a sběratelství

¹⁹⁷ SAPPER, Christian. *Kinder des Geblüts, Die Bastarde Kaiser Rudolfs II.*, s. 1-116.

¹⁹⁸ SAPPER, Christian. *Kinder des Geblüts, Die Bastarde Kaiser Rudolfs II.*, s. 1-116.

¹⁹⁹ *Sbírkky Rudolfa II.: pokus o jich identifikaci: XII*, s. 8.

nebyla podnícena pouze dobovým zájmem a povahovými sklony, ale i rodinou tradicí.²⁰⁰

Období Rudolfovi vlády patří k nejskvělejším a zajímavým kapitolám v českých dějinách. Jeho budování umělecké sbírky, která se může na první pohled zdát jako chaoticky a neorganizovaně složená dnes vypovídá, že císař Rudolf II. v ní reflektoval svou povahu. Rudolf toužil vlastnit vše, a to bez rozdílu na cenu a hodnoty. „*Dnes víme, že jakkoliv jsou kritická hodnocení Rudolfovy osobnosti oprávněná, či nikoliv, nelze je vztahovat na jeho aktivity sběratelské a mecenášské. Poslední objevený inventář Rudolfovi sbírky, ač zachycuje jen její část, jednoznačně dokládá, že Rudolfova kolekce byla budována do podoby jakéhosi univerzálního obrazu světa.*“ Takto popsal osobnost a sbírky císaře Samuel Quichelberger ve svém spisu *Inscriptiones teatri aplissimi*.²⁰¹

V díle Christiana Sappera je zmíněná charakteristika císaře Rudolfa II., jako osoba s mírnou flegmatickou povahou, nežli choleric. Jeho povaha je odrazem plachosti, než odvážnosti. Klíčovým slovem císařovy povahy je melancholie. To, že byl Rudolf Melancholický však neznamená, že byl mentálně narušen. „*Podle Aristotela je melancholie smyslná a následně překračuje do depresivních fází*“.²⁰² Depresivní fáze, které provázeli císařův život se dají chápat jako hluboký rozklad jeho osobnosti a povahy.

O císaři Rudolfovi II. bylo napsáno a vyřčeno nespočet protikladných názorů a úsudků. Počínaje nekritickými oslavami představitele křesťanstva, až po nelítostného šílence na trůnu, který údajně nebyl schopný postavit se vladařským povinnostem. „*Rudolf II. jako český král zaujal badatele spíše o dílčích problémech českých dějin než své životopisce. A přece do obrazu českých dějin byl Rudolf II. pevně integrován již zásluhou českých evangelických spisovatelů první poloviny 17. století. Mikuláš Dačický, Pavel Skála, Jan Jessenius a Pavel Stránský hodnotili Rudolfa II. vysoce kladně, bez pochyby pod dojmem událostí, jež nastaly v prvních letech po jeho smrti a jež naznačovaly zostřování vnitřní a mezinárodně politické situace k velkému válečnému*

²⁰⁰ *Sbírky Rudolfa II.: pokus o jich identifikaci: XII, s. 8.*

²⁰¹ KOHNOVÁ, Jana. *Rudolph II.: kultura a politika v Českém království před třicetiletou válkou v evropském kontextu*, s. 56.

²⁰² SAPPER, Christian. *Kinder des Geblüts, Die Bastarde Kaiser Rudolfs II.*, s. 4.

konfliktu.“²⁰³ Rudolfova vláda byla považována za dobou míru (protože pád pasovského vojska se postupem času jevil jako zanedbatelná událost). A v této tzv. mírumilovné vládě se hlavní reprezentant, tedy císař Rudolf II. změnil v: „*rozvážného, tichého a pokojného pána s nadmíru jemným úsudkem, jako mírotvorce, jehož jediná chyba spočívala v duchu obvyklého monarchického patriarchalismu - v tom, že svěřil vládu nehodným služebníkům.*“²⁰⁴ Cílem novodobé historiografie byl komplexnější pohled na císařovu vládu a jeho osobnost, která byla silně ovlivněna jeho zdravotním stavem. Jak jsem již zmínila v samostatné kapitole o duševní chorobě císaře, bez pochyb tato jeho nemoc měla vliv na politické působení. Rudolf II. byl podezírán z nezájmu a neaktivity o politické záležitosti a zejména z neochoty obsazovat nejvyšší úřady.²⁰⁵

Jaroslav Pánek popisuje osobnost císaře Rudolfa II. jako dlouhodobě nemocného člověka, který se musel vyrovnávat s těžkými okamžiky jeho života. Často se vyhýbal rozhodování, to však leckdy nevedlo pouze k průtahům, ale někdy to také přineslo i pozitivní důsledky. Příznivý faktor Rudolfovy nerozhodnosti, byl například v kritických situacích, kdy jeho rozhodnutí bylo alespoň uvážlivé, nežli zbrklé.²⁰⁶ Jedinečnost, která bude navždy zakotvena v českých dějinách, je fakt, že Rudolf II. jako jediný habsburský vládce měl trvalé sídlo v Praze. Tímto ovlivnil skladbu dvorské společnosti, vzájemné vztahy mezi dvorem a šlechtou, která se podílela na jeho pronikavé bohemizaci.²⁰⁷ Jeho povaha byla nestandardní. To se projevilo nejen jeho zálibou o ženy, neochotou oženit se, přesídlením královského sídla z Vídně do Prahy, ale také jeho maniodepresivní psychózou, neboli melancholickým onemocněním.

²⁰³ KOHNOVÁ, Jana. *Rudolph II.: kultura a politika v Českém království před třicetiletou válkou v evropském kontextu*, s. 13.

²⁰⁴ KOHNOVÁ, Jana. *Rudolph II.: kultura a politika v Českém království před třicetiletou válkou v evropském kontextu*, s. 13.

²⁰⁵ KOHNOVÁ, Jana. *Rudolph II.: kultura a politika v Českém království před třicetiletou válkou v evropském kontextu*, s. 13-17.

²⁰⁶ KOHNOVÁ, Jana. *Rudolph II.: kultura a politika v Českém království před třicetiletou válkou v evropském kontextu*, s. 22.

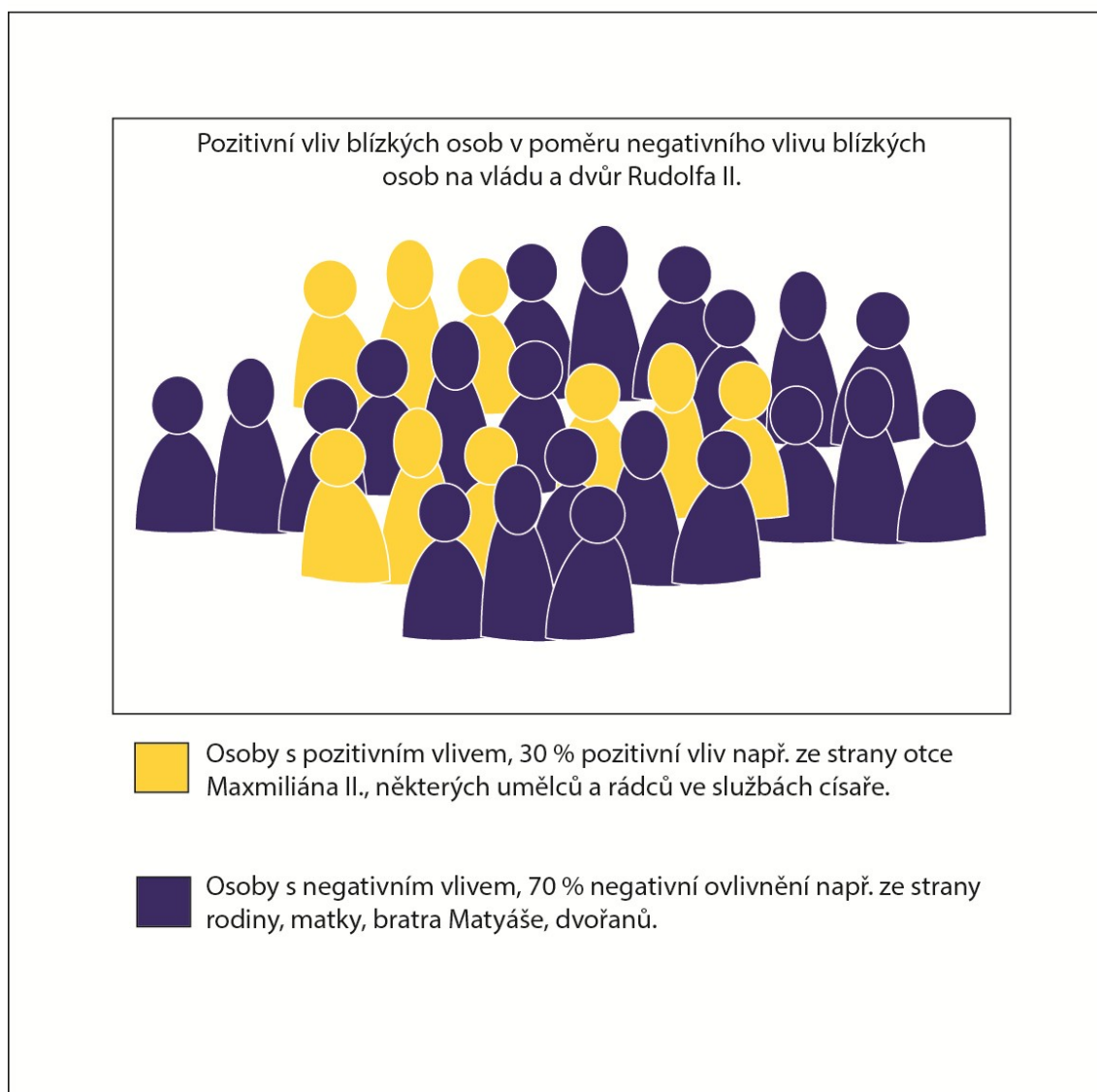
²⁰⁷ KOHNOVÁ, Jana. *Rudolph II.: kultura a politika v Českém království před třicetiletou válkou v evropském kontextu*, s. 24.

Poté co se rozpadla vláda Rudolfa II, neboli byl sesazen z trůnu a postupně byl ničen svým bratrem se také rozpadla jeho osobnost. Na ni se se však mělo navždy vzpomínat pouze v tom dobrém světle. Doba císaře Rudolfa II. si zasluhuje všestranné probádání různými dostupnými metodami relevantních oborů.

13. Vliv blízkých osob na dvůr a vládu Rudolfa II.

Zda byla pozitivně či negativně ovlivněna vláda a dvůr Rudolfa II. jeho sociálními a rodinnými vztahy vyjádřím v této části své práce. Grafický nákres je vytvořen na základě prostudované literatury a je obohacen mým vlastním úsudkem.

Grafická ilustrace: Pozitivní vliv blízkých osob v poměru negativního vlivu blízkých osob na vládu a dvůr Rudolfa II.

Obr. č. 12

Zdroj: Vlastní tvorba

Samotná vláda císaře byla již od samého počátku ovlivňována vlivem negativních rodinných vztahů. Již od začátku mu nevráží bratři nepřáli nástup na trůn. Byl tedy neustále obklopen intrikami ze strany rodinných příslušníků, a to hlavně svého bratra Matyáše. Nepřetržitě se ho někdo snažil sesadit z trůnu a jeho vladaření mu nikdo (z rodiny) neulehčoval. Dalo by se říci, že jediný z rodiny, kdo mu přál vládu a podporoval ho, byl jeho otec Maxmilián, který se rozhodl právě pro Rudolfa jako následníka trůnu. Pravděpodobně v něj nejvíce věřil a vkládal do něj veškeré naděje, a to již od dětství. I přes svůj odpor se přivlíbil k tomu, aby se jako malý Rudolf do výchovy do Španělska, kde se jako dítě učil vladařské povinnosti.

Přímé rodinné vztahy Rudolfa nijak zvláště jeho vlastní dvůr však neovlivňovaly. Zejména protože jeho rodina byla poměrně daleko od jeho sídla a dvůr byl tak „neposkvrněn“ negativní atmosférou, která se běžně v jeho rodině odehrávala. Pro Rudolfa to tedy bylo pozitivní prostředí, které ho oprostilo od blízkosti negace jeho rodiny. Negace ze strany rodiny, která se odrážela na dvoře císaře spíš jen nepřímou, byl vliv bratra Matyáše. Ten se vždy a za všech okolností snažil ovlivňovat dvořany, sněmy, prostě všechny, kdo kdy za Rudolfem stál a kdo byl ochoten změnit své postoje v neprospěch Rudolfa.

Vláda císaře byla ovlivněna sociálními vztahy negativně. Byl nařknut z toho, že zanedbává své vladařské povinnosti. Ve prospěch svých zájmů a zálib např. v umění, tak lehkomyšlně opomíjel záležitosti panovníka, které měl na starosti. Dvůr byl také negativně ovlivněn některými z dvořanů, a to především alchymisty. Mezi nimi se objevovali podvodníci a šarlatáni, kteří Rudolfa pouze zneužívali.

Rudolf během své vlády mezi některými ze svých poradců utvářel také pozitivní vztahy. Nebylo jich mnoho, ale přesto se pár jedinců našlo. Takových, kteří ho nechtěli sesunout z trůnu, věřili v něj a i v jeho vládu.

Sociální vztahy Rudolfa měly poměrně negativní dopad na jeho dvůr. Dvořané a nejen ti, se obávali toho, že je císař šílený, nebo co hůř, že by mohl být posedlý ďáblem. Další strachování a panika na dvoře probíhala z toho důvodu, že se báli o jeho nástupnictví, protože neměl legitimního potomka, který by se postaral o rodovou tradici nástupnictví. Pozitivní vztahy na svém dvoře vedl Rudolf s některými ze svých umělců, kteří působili v jeho službách. Příkladem toho může být Hans von Aachen, který ho

zastupoval na některých diplomatických jednání a u Rudolfa měl plnou důvěru. Nebyl však ani zdaleka jediným umělcem, který u něj pracoval a přitom jeho pracovní vztah přerostl i ve vztah ryze přátelský. U těchto umělců, na rozdíl od většiny dvořanů, měl plnou podporu a i samotný Rudolf jim nabízel adekvátní zadostiučinění.

Po tomto grafickém znázornění mých domněnek, jaký vliv a dopad měly vztahy císaře Rudolfa na jeho vládu a dvůr je téměř jasné, že vladaření neměl jednoduché. Byl pod neustálým tlakem a jeho složité nitro bylo v zajetí dvorského ceremonálu. Za své individuální radosti byl svými dvořany často odsuzován a nedostávalo se mu pochopení. Namísto podpory od rodiny, která by měla být samozřejmá a očekávaná, se musel své rodiny (zejména bratra Matyáše) obávat, a dokonce se aktivně bránit jeho přímým útokům. Smutné na tom tedy je, že nemohl důvěřovat ani své vlastní rodině. Přesto jaké se vyskytly nástrahy a překážky v panování císaře Rudolfa, nepřestal být cílevědomým a hrdým vladařem, který prožil každý svůj den naplno, ať už v obklopení svých sbírek, nebo krásných mladých slečen.

14. Časová osa Rudolfa II.

Časová osa, kterou jsem vytvořila jako ilustrující prvek pro svou diplomovou práci poskytne lepší orientaci v životě císaře Rudolfa II. Tato osa zobrazuje nejdůležitější roky a události, které se v jeho životě odehrály. Jedná se o primární milníky, které se odráží ve vládě Rudolfa II. a mají jistý dopad na jeho panování a osobnost. Vybraná data nejsou náhodná, jsou zvolena na základě prostudované literatury, která je také považuje za fakticky nejdůležitější.

Jak již bylo zmíněno, vycházím z primární literatury významných historiků, přičemž veškerá literatura uvedená na konci mé diplomové práce byla výchozím zdrojem pro vytvoření této časové osy. Pochopení osobnosti a porozumění charakteru císaře, který byl ovlivňován vztahy s okolním světem, duševní chorobou a neustálými spory s bratrem není snadné, ale věřím, že tato časová osa pomůže vše rozluštit.

Díky této časové ose, která zjednodušuje pohled do duše a života císaře Rudolfa II. spatřuji přínos své práce. Některý z časových údajů je také doplněn obrázkem, který vykresluje danou dobu, nebo událost. Kompletní seznam těchto obrazových materiálů je sepsán na konci práce, před seznamem použité literatury.

1552

- Narození Rudolfa II. ve Vídni

obr. č. 13

1563

- **Vyslán na výchovu do Španělska**
- Zde se naučil vystupovat, diplomaticky přemýšlet
- Tento pobyt ho poznamenal na celý život

obr. č. 14

1572

- Korunován na uherského krále

1575

- Korunován českým králem
- Korunován římskoněmeckým králem

obr. č. 15

1576

- Zemřel otec Rudolfa Maxmilián II.
- **Rudolf II. usedá do císařského křesla**

1583

- **Definitivně přenesl své sídlo do Prahy**
- V rozhodnutí hrála skutečnost, že České království považoval za nejpevnější základnu svého politického postavení.

obr. č. 16

1593

- Vypuknutí války s Turky

1599

- Zhoršení zdravotního stavu císaře, který byl doprovázen záchvaty zuřivosti.

obr. č. 17

1604

- V Uhrách zákaz náboženství, kromě katolictví. Rudolf tak chtěl posílit svou moc, ale vedlo to k povstání za náboženskou svobodu.

1606

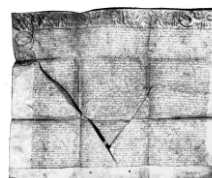
- Konec války s Turky
- Císař se chtěl považovat za velkého vítěze nad Turky, i když bojiště nikdy nespáčil.
- Propuknutí duševní choroby

1608

- **Libeňský mír** - Rudolf byl donucen vzdát se vlády v Uhrách, Rakousku a Moravě ve prospěch bratra Matyáše.
- V této době byl císař téměř na konci svých sil a možností. Byl vyčerpaný a bezmocný se bránil v otázce týkající se náboženské svobody.

1609

- **Majestát Rudolfa II.** - císař podlehl nátlaku českých stavů a pod nátlakem vydal náboženskou svobodu.

obr. č. 18

1611

- Neúspěšný vstup Pasovských vojsk - pomocí vojenské síly pasovských, chtěl Rudolf získat ztracenou politickou pozici a pomstít se Matyášovi. Byl ale donucen vzdát se i české koruny.
- **Rudolf - donucen abdikovat**

obr. č. 19

1612

- Rudolf II. v Praze umírá
- Jeho smrtí skončila éra rozkvětu Prahy jakožto císařské rezidence

obr. č. 20

Závěr

V kulturním a historickém povědomí veřejnosti Rudolf II. vzbuzuje nejen zájem, ale také značné rozpaky. Císař Rudolf II. Habsburský byl jedním z významných evropských vladařů. Jeho rozdvojená osobnost, která byla pro některé přitažlivá a pro druhé spíše odpudivá, zůstává doposud zdrojem neustupující fascinace. Byl vždy podivuhodnou osobou, jehož pověst doprovází i několik legend. Některé z těchto legend jsou jen těmi příkrášlujícími skutečnost, jiné však malebně směřují k pravdě. Ostatní jsou jakýmsi synonymem pro zkreslené a překonané historické soudy. Diplomová práce se zabývá jedním z nejproslulejších panovníků, Rudolfem II. a mým cílem je představit a porozumět rozporuplné osobnosti císaře, který se do paměti národa zapsal spíše jako mecenáš a sběratel podivín.

V první části své práce se věnuji stručnému nastínění císařova původu od jeho narození, po komplikovaný vztah jeho matky s otcem. V následující části zdůrazňuji důležitost a důsledky španělské výchovy, kam byl svými rodiči vyslán do učení ke svému strýci Filipu II. V této kapitole zmiňuji dané předměty a faktory, kterým se Rudolf přiučil a následně ho poznamenaly natolik, že ovlivnily i jeho budoucí vládu.

Neopomím ani jeho nástup na trůn a počátky vlády, která se však již od začátku jevila jako dosti komplikovaná. A to zejména díky negativním vlivům rodinných příslušníků, kteří nástup na trůn Rudolfovi nijak neulehčovali.

Po těchto zmínkách se zaměřuji na dvůr Rudolfa II., kdy si panovník za své sídelní místo zvolil právě Prahu. V této kapitole zmiňuji jeho mecenášské vlastnosti, díky kterým se zajisté zapsal do paměti širší veřejnosti. Jeho vztah k daným umělcům, kteří působili na jeho dvoře ovlivnili nejenom jeho vládu, ale i samotný dvůr. V této kapitole zmiňuji jen pár nejvýznamnějších představitelů daného oboru, který byl na dvoře císaře Rudolfa zastoupen.

Samostatnou kapitolu věnuji vladařskému portrétu, který byl na dověře Rudolfa II. velmi oblíbeným tématem. V této části popisuji možnosti interpretací císaře a snažím se poukázat na jednotlivé atributy, který mi se vyznačoval jako portrétovaná osoba.

Diplomová práce je zaměřena na rodinné a sociální vztahy, které jsou dle mého názoru nejvýraznějšími faktory ovlivňujícími vládu a dvůr Rudolfa II. Jeho vláda byla ale také ovlivněna duševní chorobou, kterou bohužel takto významný císař trpěl. Proto

duševní chorobě věnuji rozsáhlejší kapitulu, která popisuje rysy propuknutí a vliv na vládu císaře.

Jak již bylo výše zmíněno, práce je především zaměřená na různé vztahy, které jakkoliv ovlivňovaly císaře. Proto následující kapitola popisuje rodinné vztahy císaře, jeho neustálé spory s bratrem Matyášem a v neposlední řadě vztahy se ženami. Je pozoruhodné, že císař měl několik nemanželských vztahů a dětí, proto se v této kapitole snažím objasnit z jakého důvodu se Rudolf nechtěl nikdy oženit, a jaký to mělo dopad i na jeho vládu a dvořany.

Následující kapitola shrnuje spory s bratrem Matyášem, které nakonec vyústily v úplný Rudolfův pád z trůnu. V této části je zmíněna nejenom faktická ztráta jeho vlády, která byla takzvaně zpečetěna podepsanou abdikací, ale také popisuje zmínky o samotné smrti císaře.

V kapitole Osobnost Rudolfa II. popisují pochopení císařovi duše, která je velmi složitá. Snažím se zdůraznit jednotlivé vlastnosti, na které jsem přišla po prostudování odborné literatury a považuji je za hlavní faktory, které ovlivňovaly vládu i dvůr císaře. Jednotlivé vlastnosti, které přibližují obraz tohoto panovníka považuji za velmi podstatné, proto jim věnuji samostatnou kapitulu. Zmíněná část se mimo vlastností zabývá také povahovou stránkou císaře, která byla plná zvrátů a paradoxů.

Další kapitola, která zobrazuje navazuje na tu předešlou, je grafické znázornění vlivu blízkých osob na vládu a dvůr Rudolfa II. Grafická ilustrace, zobrazuje míru ovlivnění rodinných a sociálních vztahů na vládu i dvůr a vychází zejména z mého individuálního pohledu, který se utvořil na základě prostudované literatury. Výšečový grafický obrázek, je ilustrujícím prvkem, který dotváří podobu Rudolfovi osobnosti na základě negativního či pozitivního vlivu jednotlivých vztahů. Zaměřila jsem se na rodinné a sociální vztahy, které doposud nebyly samostatně zpracovány.

Díky těmto skutečnostem se mi podařilo charakterizovat osobnost císaře, která je mnohostranná a na pochopení není snadná. Mou snahou bylo zvýraznit vlastnosti, které jeho osobnost nejvíce formovaly a vytvořily obraz panovníka tak jak ho známe dnes. Posouzení osobnosti císaře Rudolfa II. je poměrně problematické také z toho důvodu, že není zcela jisté, zda dobové zprávy a prameny můžeme považovat za relevantní zdroje. Mnoho z těchto zpráv může být ovlivněno subjektivními důvody dané

doby, mohlo ale také dojít k přílišnému zidealizování, či naopak hanobení z důvodu oslabení soupeře. K pochopení jeho osobnosti je tedy zapotřebí zaměřit se pouze na ověřené zprávy. Zaměřila jsem se na výchovu ve Španělsku a jeho dospívání, neboť zejména během dospívání se utváří lidská osobnost. Neopomím ani složité rodinné vztahy, které ho doprovázely již od dětství a byly určitým problémem, který přispěl k ovlivnění jeho osobnosti a chování. Další aspekty, které ovlivnily osobnost a chování císaře byl jeho nemalý zájem o umění a alchymii. Rudolfův převelký zájem o tyto vědy se nedočkaly pochopení nejen od dvořanů, ale také od některých z historiků. Další vliv, který se negativně odrazil na osobnosti císaře byla jeho duševní porucha, která se neustále zhoršovala. Tehdejšími lékaři bylo jeho onemocnění nazýváno jako melancholie. Troufám si říci, že v dnešní době by diagnóza zněla jinak. Psychické problémy a jiné zmíněné faktory poznamenaly Rudolfa natolik, že se do povědomí společnosti zapsal také jako šílenec a podivín.

Rudolfa II. ovlivňovala nejrůznějších řada vlivů a faktorů. Ve své diplomové práci, však zmiňuji pouze ty, které jsou dle mého názoru nejzajímavější. Císař byl ovlivněn celou společností, silnou církví a podobně. Ke své práci jsem si ale vybrala aspekty rodiny a sociální, které bezpochyby utvářely osobnost císaře mnohem radikálněji. Každodenní dopad sociálních, rodinných vztahů a společenských vazeb významně ovlivňují kdejakou osobnost, a to nejen tu ze šlechtického rodu.

Během psaní své práce jsem narazila na několik problémů, které mou práci znesnadňovaly. Myslím, že jsem si dala poměrně těžký cíl, jelikož posuzovat osobu, která je tak dlouho po smrti a všechny dobové prameny jsou z časového hlediska do určité míry zkreslené je velmi obtížné. Mou snahou není zpochybnit dobové zápisy, ale domnívám se, že v tehdejší době bylo spíše typické zaznamenávat účelovou propagandu, nežli pravou realitu. Toto téma pro mne bylo obtížné také z důvodu, protože se nedokáži ztotožnit s myšlením ze 16. století. V dané době lidé žili i mysleli jinak, než my ve 21. století. máme totiž jiný pohled na svět, jiné technologie, nesrovnatelně progresivnější výsledky vědních oborů aplikovaných do praxe, jiné priority a především úplně jiný život, podmínky a vazby. Mou velkou snahou ale je, všechny tyto překážky postupně překonat a charakterizaci této osobnosti císaře Rudolfa II. v rámci svých schopností uvést na pravou míru.

Za jeden velkých přínosů své práce považuji vytvořenou časovou osu, která znázorňuje nejdůležitější milníky v životě císaře. Poukazuje na nejvýznamnější data, na jednotlivé události, které se v danou dobu odehrály. Je doplněna obrazovou přílohou, která lépe dokresluje osu života tak významného panovníka.

Po prostudování historických souvislostí a dalších pramenů, především publikací o Rudolfovi II, či literatuře věnující se psychoanalýzám historických postav jsem se snažila na celou věc podívat komplexně. Zabývat se jak dosud známými fakty, které jsou sice podstatné a dohledatelné, ale zdaleka nevykreslují celý pohled na věc. Mou snahou bylo nacházet odpovědi na jednotlivé otázky, které při studování Rudolfa II. samy přicházejí. Tím že jsem pod svůj drobnohled zařadila i jednotlivé vazby především rodinné a sociální, pomohlo mi to problematiku mnohem více uchopit. Grafika přidaná na konci mé práce, taktéž vše přehledně dokresluje.

Závěrem lze jednoznačně říci, že Rudolfův život byl bezpochyby zajímavý, prostě takový, jaký život umí být. Rudolf se taktéž do poslední chvíle snažil všechny své nepříjemnosti života překonat, většinou s velkou grácií. A to i přesto, že trpěl vážnou duševní chorobou. Jeho nemoc ho doháněla někdy až k šílenství, kdy se celé dny utápěl v nepřičetných depresích a bolestech. Ty se neustále dokola vracely a omezovaly jeho schopnost cokoliv dělat, rozhodovat či jen příjemně prožívat svůj vlastní život. K překonávání všech životních překážek Rudolfovi zajisté dopomáhala i jeho víra. Pro mne samotnou, byla práce na těchto textech sice obtížná, ale zároveň velmi poučná a obohacující.

Seznam obrazových příloh

- **Obrázek č. 1:** Malý Rudolf II. s matkou, otcem a mladšími bratry Arnoštem a Matyášem, zdroj: <https://epochalnisvet.cz/spanelska-vychova-habsburku-rudolf-ii-ze-zlate-klece-prihlizel-popravam/>.
- **Obrázek č. 2:** Podobizna Rudolfova otce, Maxmiliána II, zdroj: <https://newtopiamagazine.wordpress.com/2012/03/14/roots-of-american-metaphysical-religion-1-the-slacker-emperor/>.
- **Obrázek č. 3:** Podobizna Rudolfovi matky, Marie Španělská, zdroj: <https://newtopiamagazine.wordpress.com/2012/03/14/roots-of-american-metaphysical-religion-1-the-slacker-emperor/>.
- **Obrázek č. 4:** Rudolf II. a jeho Kunstkamera, zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/Rudolf_II.
- **Obrázek č. 5:** Portrét Rudolfa II. „Vertumnus“ od Arcimbolda, zdroj: BONĚK, Jan, *Rudolf II. a jeho císařská Praha*, Praha: Eminent, 2008. s. 161.
- **Obrázek č. 6:** Nejznámější portrét Rudolfa II. od dvorního malíře Hans von Aachena z roku 1606, zdroj: http://www.artmuseum.cz/reprodukce2_pohled.php?dilo_id=3646.
- **Obrázek č. 7:** Nejznámější podobizna Rudolfa II. od dvorního malíře Hans von Aachena, rok neznámý, zdroj: <https://newtopiamagazine.wordpress.com/2012/03/14/roots-of-american-metaphysical-religion-1-the-slacker-emperor/>.
- **Obrázek č. 8:** Astronomové Tycho de Brahe a Johannes Kepler, zdroj: <https://edu.glogster.com/glog/rudolf-ii-habsbursky/20puk0wn3qq>.

- **Obrázek č. 9:** Rudolf II. mezi svými astrology a alchymisty, zdroj:
https://cs.wikipedia.org/wiki/Rudolf_II.
- **Obrázek č. 10:** Julius d'Austria zabíjí svou přítelkyni Markétu, zdroj:
https://cs.wikipedia.org/wiki/Julio_Caesar.
- **Obrázek č. 11:** Podobizna Rudolfova syna, dona Julia d'Austria, zdroj:
<https://dotyk.denik.cz/publicistika/julius-caesar-daustria-milenku-vyhodil-z-okna-20180327.html>.
- **Obrázek č. 12:** Grafická ilustrace: Pozitivní vliv blízkých osob v poměru negativního vlivu blízkých osob na vládu a dvůr Rudolfa II., zdroj: vlastní tvorba.
- **Obrázek č. 13:** Rudolf II. jako tříletý, zdroj: BONĚK, Jan, *Rudolf II. a jeho císařská Praha*, Praha: Eminent, 2008. s. 10.
- **Obrázek č. 14:** Patnáctiletý Rudolf ve Španělsku, zdroj:
https://cs.wikipedia.org/wiki/Rudolf_II.
- **Obrázek č. 15:** Koruna císaře Rudolfa II., zdroj: BONĚK, Jan, *Rudolf II. a jeho císařská Praha*, Praha: Eminent, 2008. s. 59.
- **Obrázek č. 16:** Rudolfinská Praha roku 1595, zdroj:
https://cs.wikipedia.org/wiki/Rudolf_II.
- **Obrázek č. 17:** Duševně nemocný Rudolf na lůžku, zdroj: BŮŽEK, Václav a MAREK, Pavel. *Smrt Rudolfa II.* Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015.

- **Obrázek č. 18:** Majestát Rudolfa II. z roku 1609, zdroj:
<https://www.stoplusjednicka.cz/vecne-problematicke-cechy-od-nabozenske-tolerance-k-rozkolu>.
- **Obrázek č. 19:** Korunovaný bratr Matyáš, zdroj:
<http://www.panovnici.estranky.cz/clanky/matyas-ii..html>.
- **Obrázek č. 20:** Truhla s uloženými ostatky císaře Rudolfa II., zdroj: BŮŽEK, Václav a MAREK, Pavel. *Smrt Rudolfa II.* Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015.

Seznam literatury

- BÍLEK, Jiří. *Hádanky naší minulosti 8, Moudrý císař s pověstí hlupáka*, Praha 2008.
- BERENGER, Jean. *A History of the Habsburg Empire 1273-1700*, Routledge, 2014.
- BONĚK, Jan. *Rudolf II. a jeho císařská Praha*, Praha: Eminent, 2008.
- BŮŽEK, Václav a MAREK, Pavel. *Smrt Rudolfa II.* Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015.
- ČECHURA, Jaroslav. *Rudolf II. - císař paradoxů.* 2018
- EVANS, Robert John Weston. *Rudolf II. a jeho svět: myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612.* Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1997.
- FUČÍKOVÁ, Eliška, ed. et al. *Rudolf II. a Praha: císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy: [výstava, Praha 30. května - 7. září 1997].* Praha: Správa Pražského hradu, 1997.
- FUČÍKOVÁ, Eliška; BUKOVINSKÁ, Beket; MUCHKA, Ivan. *Umění na dvoře Rudolfa II.* Praha: Aventinum, 1991.
- FUČÍKOVÁ, Eliška. *Rudolfínští mistři: díla dvorních umělců Rudolfa II. z českých soukromých sbírek: katalog k výstavě Muzea hlavního města Prahy = The masters of Rudolf II's era: works of art by court artists of Rudolf II in private Czech collections: the City of Prague Museum exhibition catalogue.* Vyd. 1. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 2014.

- GINDELY Anton. *Rudolf II. und seine Zeit I-II*, Praha 1868.
- GRUBER, Isaiah. *The Muscovite Embassy of 1599 to Emperor Rudolf II of Habsburg*, McGill University Libraries, 1999.
- HAUSENBLASOVÁ, Jaroslava – ŠRONĚK, Michal. *Urbs Aurea: Praha císaře Rudolfa II.* Praha: Gallery, 1997.
- HARLAS, František Xaver. *Rudolf II., milovník umění a sběratel.* V Praze: F. Topič, 1918.
- HORA-HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí. Třetí díl, Od nástupu Habsburků (1526) k pobělohorskému stmívání (1627).* 1. vyd. Praha: Baronet, 1994
- JANÁČEK, Josef. *Pád Rudolfa II.* Vyd. 3., V nakl. Brána 2. Praha: Brána, 2003.
- JANÁČEK, Josef. *Pád Rudolfa II.* Vyd. 2., v Bráně 1. vyd. Praha: Brána, 1995.
- JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba.* Praha: Dobrovský, 2014.
- JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba.* Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1987.
- JUST, Jiří. *9.7.1609 - Rudolfův Majestát: světla a stíny náboženské svobody.* Vyd. 1. Praha: Havran, 2009
- KOHNOVÁ, Jana. *Rudolph II.: kultura a politika v Českém království před třicetiletou válkou v evropském kontextu.* Praha: Porta linguarum, 1997.

- KOLDÍNSKÁ, Marie. *Náboženská tolerance z nutnosti: Rudolfův Majestát jako epilog zlatého věku*, In: *Dějiny a současnost*, roč. 31, č. 7, 2009
- KONEČNÝ, Lubomír, VÁCHA, Štěpán. *Hans von Aachen in context: proceedings of the international conference*. Praha: Artefactum, 2012.
- LESNÝ, Ivan. *Zpráva o nemocech mocných: významné historické postavy očima neurologa*. Vyd. 1. Praha: Horizont, 1984.
- MARSHALL, Peter H. *Magický kruh Rudolfa II.: alchymie, astrologie a magie v renesanční Praze*. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2008.
- MUCHKA, Ivan, ed.; KONEČNÝ, Lubomír, ed.; BUKOVINSKÁ, Beket, ed. *Rudolf II, Prague and the world: papers from the international conference, Prague, 2-4 September, 1997*. Prague: Artefactum, 1998.
- NOVÁK, Jan Bedřich. *Rudolf II. a jeho pád*. Praha: Český zemský výbor, 1935.
- PÁNEK, Jaroslav a kol. *Dějiny českých zemí*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2008.
- PÁNEK, Jaroslav et al. *Rudolfínská Praha: 1576-1612: průvodce = Rudolfine Prague: 1576-1612: a guidebook*. Praha: Středoevropská galerie a nakladatelství, 2006.
- POTTER J., Philip. *Monarchs of the Renaissance: The Lives and Reigns of 42 European Kings and Queens*, McFarland, 2012.
- PURŠ, Ivo, ed. KARPENKO, Vladimír, ed. *Alchymie a Rudolf II.: hledání tajemství přírody ve střední Evropě v 16. a 17. století*. 1. vyd. Praha: Artefactum, 2011.

- RAUCHOVÁ Jitka. *Směšná figurka, nebo tragická postava? Proměny zobrazovacích stereotypů Rudolfa II.*, Dějiny a současnost, roč. 34, č. 2, 2012.
- SAPPER Christian. *Kinder des Geblüts, Die Bastarde Kaiser Rudolfs II.*, Mitteilungen des österreichischen Staatsarchivs 47, 1999.
- *Sbírký Rudolfa II.: pokus o jich identifikaci: XII. výstava Musea hlav. města Prahy*, spolu s Archivem pražského hradu, březen-květen 1937. Praha: Nákladem Kuratoria Musea hlav. města Prahy, 1937.
- ŠTORKÁN, Karel. *Pět žen Rudolfa II.* 1. vyd. Praha: Šulc-Švarc, 2011.
- TROST, Catharina. *Kaiser Rudolf II. von Habsburg.* GRIN Verlag, 2010.
- VENCOVSKÝ, Eugen. *Duševní život Rudolfa II. a jiných osobností.* 1. vyd. [Plzeň]: Nava, 1993.
- VOCELKA, Karl a HELLER, Lynne. *Soukromý svět Habsburků: život a všední dny jednoho rodu.* 1. vyd. Plzeň: Plejáda, 2011
- VURM, Bohumil. *Rudolf II. a jeho Praha: záhady a zajímavosti rudolfínské Prahy: Praha v letech 1550-1650.* Vyd. 1. Ostrava: Anagram, 1997.
- WEISSENSTEINER, Friedrich. *Velcí panovníci rodu Habsburského: 700 let evropské historie.* Překlad Milan Churaň. Vyd. 1. Praha: Ikar, 1996.

Internetové zdroje:

- WISSE, Jacob. *Prague during the Rule of Rudolf II (1583–1612)*. In: Heilbrunn Timeline of Art History. New York: The Metropolitan Museum of Art, 2000 – http://www.metmuseum.org/toah/hd/rupr/hd_rupr.htm, vyhledáno 10.5.2018.
- MUTSCHLECHNER, Martin. *Rudolf II. and his socialization as a ruler*. In: The World of the Habsburgs. <http://www.habsburger.net/en/chapter/rudolf-ii-and-his-socialization-ruler?language=de>, vyhledáno 27.4.2018.
- MUTSCHLECHNER, Martin. *Signs of imperial majesty: the Crown of Rudolf*. <http://www.habsburger.net/en/chapter/signs-imperial-majesty-crown-rudolf>, vyhledáno 20.5.2018.
- JAKAB, Martin. *Don Julius D’Austria a jeho osud*. In: Státní hrad a zámek Český Krumlov. http://www.castle.ckrumlov.cz/docs/cz/zamek_oINF_doJuda.xml#, vyhledáno 5.6.2018.
- Dokumentární film *Rudolf II mýty a skutečnost*, 1997 – In: YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=y9yrxCaSOL8>, vyhledáno 2.5.2018.
- ZLATOHLÁVEK, Martin. *Přehled dějin českého umění, umění na dvoře Rudolfa II.* - In: <http://duoppa.ff.cuni.cz/shared/files/prehled%20cz%20sylaby/41%20Umeni%20doby%20Rudolfa%20II.pdf>, vyhledáno 4.11.2018
- GÁLOVÁ, Mária. *Nově objevený portrét Rudolfa II.*, In: Artplus, <http://www.artplus.cz/cs/aukcni-zpravodajstvi/1/nove-objeveny-portret-rudolfa-ii>, vyhledáno 11.11.2018